

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Postavení obviněného v trestním řízení

Autor práce: Petr Iral

**Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve
veřejné správě**

Forma studia: kombinované

Vedoucí práce: Judr. Marek Fryšták, Ph.D.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Petr Iral

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Judr.Marku Fryštákovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Trestní řízení.....	7
1.1 Právní úprava trestního řízení.....	7
1.2 Jednotlivá stádia trestního řízení.....	8
1.3 Přípravné řízení.....	8
1.3.1 Postup před zahájením trestního řízení.....	9
1.3.2 Zahájení trestního stíhání (vyšetřování).....	10
1.4 Předběžné projednání obžaloby.....	12
1.5 Hlavní líčení.....	13
1.6 Opravné řízení.....	14
1.7 Vykonačací řízení.....	14
2. Osoba, proti níž se vede trestní řízení.....	15
2.1 Podezřelý.....	15
2.2 Obviněný.....	16
2.3 Obžalovaný.....	16
2.4 Odsouzený.....	17
3. Základní zásady trestního řízení a obviněný.....	17
3.1 Zásady společné pro celé trestní řízení.....	19
3.1.1 Zásada řádného zákonného procesu (stíhání jen ze zákonných důvodů)	19
3.1.2 Zásada přiměřenosti (zdrženlivosti) a zásada rychlého procesu.....	20
3.1.3 Zásada zajištění práva na obhajobu.....	21
3.2 Zásady zahájení trestního řízení.....	23
3.2.1 Zásada oficiality.....	23
3.2.2 Zásada legality.....	24
3.3 Zásady dokazovací.....	24
3.3.1 Zásada vyhledávací.....	24
3.3.2 Zásada presumpce nevinny.....	25
3.3.3 Zásady ústnosti a zásada bezprostřednosti.....	26
3.3.4 Zásada volného hodnocení důkazů.....	27
3.3.5 Zásada obžalovací.....	28
3.4 Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.....	29
3.5 Zásada veřejnosti.....	30
4. Postavení obviněného v trestním řízení.....	31
4.1 postavení obviněného v přípravném řízení.....	31
4.1.1 Právo na obhajobu.....	32
4.1.2 Nutná obhajoba	33
4.1.3 Zvolený obhájce.....	34
4.1.4 Ustanovený obhájce.....	37
4.1.5 Další práva související s právem na obhajobu.....	40

4.1.6 Povinnosti obviněného.....	43
4.2 Postavení obviněného (obžalovaného) v rámci předběžného projednání obžaloby.....	44
4.3 Postavení obviněného (obžalovaného) v hlavním líčení.....	44
4.3.1 Práva obviněného (obžalovaného) v hlavním líčení	47
4.3.1.1 Doručení obžaloby, přítomnost u hlavního líčení	47
4.3.1.2 Dokazování a obhajoba	48
4.3.1.3 Závěrečná řeč a poslední slovo	50
4.4 Postavení obviněného (obžalovaného) v řízení o opravných prostředcích....	51
4.4.1 Řádné opravné řízení (prostředky).....	51
4.4.1.1 Odvolání	52
4.4.1.2 Stížnost.....	53
4.4.1.3 Odpor.....	54
4.4.2 Mimořádné opravné řízení (prostředky).....	54
4.4.2.1 Dovolání.....	54
4.4.2.2 Stížnost pro porušení zákona.....	55
4.4.2.3 Obnova řízení.....	55
4.5 Postavení obviněného (odsouzeného) ve vykonávacím řízení.....	55
4.5.1 Podmínky výkonu rozhodnutí.....	56
4.5.2 Práva odsouzeného ve vykonávacím řízení.....	56
Závěr.....	58
Seznam použité literatury.....	59
Abstrakt.....	60
Abstract.....	61

Úvod

Kriminalita a otázky související s tímto pojmem jsou předmětem zájmu široké a to i laické veřejnosti včetně problematiky boje s trestnou činností, její prevenci, přiměřenosti ukládání trestu, porovnávání postavení a práv obviněného na jedné straně a například poškozeného na druhé straně. Snaha o hlubší pochopení a přiblížení naznačené problematiky byla důvodem, proč jsem si vybral jako téma své bakalářské práce postavení obviněného v trestním řízení.

V práci se zaměřuji na vymezení osoby obviněného v rámci trestního řízení, proti němuž se vede trestní řízení respektive stíhání. Dále se pokusím o vymezení jednotlivých stádií trestního řízení a zásad, kterými je trestní řízení ovládáno ve vztahu k osobě obviněného.

V navazující části se budu věnovat podrobnější analýze postavení a práv obviněného v trestním řízení tak jak vyplývají s příslušných ustanovení zákona číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád a zákona 2/1993 Sb. (Listina základních práv a svobod).

1 Trestní řízení

Trestní řízení je formalizovaný proces, při kterém orgány činné v trestním řízení zjišťují, zda se obviněný dopustil trestného činu, z něhož byl obviněn, a ukládají mu za to trest. Zákonná úprava trestního řízení je obsažena v trestním řádu.¹

Podle § 12 odst. 10 trestního řádu je trestní řízení definováno jako řízení dle uvedeného zákona. Z toho plyne, že trestní řízení je složitý proces řídicí se přesně danými pravidly, jehož stádia na sebe chronologicky navazují tak, aby mohlo být dosaženo účelu trestního řízení, který je upraven v § 1 odst. 1 trestního řádu. Ten upravuje postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby mohly být zjištěny trestné činy a jejich pachatelé byli náležitě potrestáni. Mimo zjištění a potrestání pachatele je účelem trestního řízení i provedení řádného zákonného procesu. Předmětem trestního řízení je zjištění skutku, rozhodnutí o něm a výkon tohoto rozhodnutí.

1.1 Právní úprava trestního řízení

Trestní řízení je upraveno zákonem č. 141/1961 Sb., (trestní řád). Součástí českého právního řádu jsou dle článku 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., jsou mimo Ústavy České Republiky a Listiny základních práv a svobod, také vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament ČR a jimiž je Česká republika vázána a jsou tudíž také prameny trestního řízení. Pokud mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, užije se mezinárodní smlouva. Mezi mezinárodní smlouvy přímo dotýkající se trestního řízení a práv obviněného patří Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod a dále pak Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

1.2 Jednotlivá stádia trestního řízení

Jednotlivé časové úseky, v nichž příslušné orgány činné v trestním řízení, popřípadě další subjekty plní postupně své úkoly (povinnosti) a vykonávají svá práva, s cílem dosáhnout účelu trestního řízení, nazýváme stádia trestního řízení.²

---

¹ www.iuridictum.cz

² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 514.

Trestní řízení můžeme členit na 5 základních stádií:

- přípravné řízení
- předběžné projednání obhajoby
- hlavní líčení
- opravné řízení
- vykonávací řízení

Stádium přípravného řízení a předběžného projednání obžaloby jsou nazývána jako předsoudní stádia. Další dvě stádia hlavní líčení a opravné řízení jsou nazývána stádii soudního řízení. Na ty navazuje stádium vykonávacího řízení.

Stádia předsoudní – účelem a cílem je prověřit a vyšetřit trestní věc, aby mohla být podstoupena projednání před soudem.

Stádia soudního řízení – účelem a cílem je řádné soudní projednání konkrétní věci a rozhodnutí v dané věci. Hlavním soudním stádiem je hlavní líčení.

Trestní řízení lze ukončit v jakémkoliv stádiu (zkrácené přípravné řízení, zjednodušené řízení před soudem). Z toho plyne, že ne vždy musí trestní řízení probíhat uvedeným způsobem a v plné míře.

Občas se stane, že se nepodaří během hlavního líčení prokázat trestný čin konkrétní osobě. Potom je jedinou možností zproštění, kterým je řízení ukončeno, a tudíž odpadá stádium vykonávacího řízení.

1.3 Přípravné řízení

Je prvním stádiem trestního řízení. Slouží ke zjišťování, zda podezření ze spáchání trestného činu proti určité osobě je do té míry odůvodněno, aby byla podána obžaloba a věc byla odevzdána soudu, nebo zda je to důvod pro jiný postup. Je zpravidla prováděno policejním orgánem. Policejní orgán k tomu opatřuje potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. Je s některými výjimkami neveřejné (tajné).

Současná úprava trestního řádu obsahuje dílčí prvky postupného přesunování těžiště řízení před soud. Přestože není vhodné význam přípravného řízení přeceňovat, je nutné je docenit a uvědomit si jeho účel. Účelem přípravného řízení je vytvoření předpokladů pro rozhodnutí v tomto stádiu řízení, tedy taková vyjasnění věci, aby bylo možno rozhodnout, zda bude na obviněného podána žaloba, či bude rozhodnuto o

postoupení věci, zastavení trestního stíhání, podmíněném zastavení trestního stíhání, o jeho přerušení nebo o schválení narovnání.³

Orgány činné v trestním přípravném řízení jsou mimo policejního orgánu i státní zástupce a v některých záležitostech i soudce. Výkon spravedlnosti ve stadiu přípravného řízení zabezpečuje státní zástupce. Vykonává dozor nad zachováním zákonnosti, může osobně provádět některé úkony i celé vyšetřování, obligatorně sám vyšetřuje některé trestné činy, rozhoduje o použití některých operativně pátracích prostředků, rozhoduje v některých případech o vazbě, činí meritorní rozhodnutí v přípravném řízení. Soudce v přípravném řízení zabezpečuje úkony ve sféře, kdy dochází k omezení práv a svobod, a při neodkladných a neopakovatelných úkonech (např. výslech svědka, který už nebude moci z určitých důvodů opakovat u hlavního líčení).

1.3.1. Postup před zahájením trestního stíhání

Postup před zahájením trestního stíhání je upraven v § 158 až § 159a trestního řádu.

Uvedené stádium trestního řízení bývá označováno jako před procesní stádium. To znamená, že úkony v tomto stádiu provedené, zaměřené na prověřování podnětů k trestnímu stíhání ve smyslu § 158 odst. 3, nemají povahu procesních úkonů, použitelných v dalších stádiích řízení, nazývaných již stádii procesními.⁴ Důležité je, že mnoho z úkonů v přípravném řízení je procení povahy. To znamená, že jsou použitelná i v dalších stádiích trestního řízení po zahájení trestního řízení a to i v rámci dokazování. Někdy bývá toto stádium nazýváno tak jako prověřování. Pokud dojde ke zjištění trestného činu spáchaného konkrétní osobou potom je zahájeno trestní stíhání. Pokud se uvedené skutečnosti neprokáží, postupuje se dle § 159a případně § 159b trestního řádu. Dle § 158 trestního řádu je v rámci prověřování policejní orgán oprávněn k řadě úkonů.

---

³ Vantuch P. Obhajoba obviněného. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 73.

⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck 1999, s. 322

1.3.2 Zahájení trestního stíhání (vyšetřování)

Vyšetřováním se označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby (§ 161 odst. 1 trestního řádu).

Vyšetřování zpravidla navazuje na předchozí formu přípravného řízení, kterou je prověřování. Výjimkou jsou případy, kdy má policejní orgán k dispozici takové skutečnosti, které umožňují zahájit trestní stíhání neprodleně.

Policejní orgán i ve fázi vyšetřování postupuje podle základních zásad trestního řízení. Všechna rozhodnutí o postupu vyšetřování a o provádění procesních úkonů činí samostatně a je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení (§ 164 odst. 5 trestního řádu).

Některé citlivé vztahy, které mohou existovat mezi pachatelem, a obětí reaguje trestní řád tím, že v taxativně stanovených případech podmiňuje zahájení nebo pokračování v trestním stíhání souhlasem poškozeného podle § 163, kromě výjimek uvedených v § 163a trestního řádu.

Nasvědčují-li výsledky přípravného řízení vedeného podle § 158 trestního řádu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně usnesením podle § 160 odst. 1 o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného, pokud není důvod k odložení věci podle § 159a odst. 2 a 3 nebo § 159b odst. 1 trestního řádu. Na osobu podezřelou ze spáchání trestného činu lze jako na obviněného hledět a použít proti němu prostředků daných trestním řádem proti obviněnému až v okamžiku, kdy je mu usnesení o zahájení trestního stíhání oznámeno buď doručením, nebo vyhlášením v jeho přítomnosti (§ 137 odst. 1 trestního řádu). Vyšetřovací úkony je možno provádět teprve až po oznámení usnesení o zahájení trestního stíhání, ne po jeho vyhotovení.

Smyslem usnesení o zahájení trestního stíhání je jednak procesní podmínka přípustnosti dalších úkonů v trestním řízení, dále oznámení obviněnému, že se proti němu vede vyšetřování pro konkrétní skutek s vymezením jeho právní kvalifikace a v neposlední řadě je dělítkem mezi jednotlivými útoky pokračujícího trestného činu, jestliže vycházejí najevo postupně.

Výrok usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat předepsané

náležitosti rozhodnutí (§ 120 odst. 2 trestního řádu). V odůvodnění usnesení je třeba přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání. Povinnou součástí usnesení je i poučení o právu podat proti rozhodnutí opravný prostředek, který nemá odkladný účinek.

Vyjde-li během vyšetřování najevo, že se obviněný dopustil dalšího skutku, který není uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání, vydá policejní orgán nové usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 5 trestního řádu).

Klíčovými úkony prováděnými v rámci vyšetřování budou výsledky svědků, které se provádějí za podmínek stanovených v § 164 odst. 1 trestního řádu.

Úkony provedené před zahájením trestního stíhání nemusí policejní orgán opakovat, byly-li provedeny způsobem odpovídajícím ustanovení trestního řádu (§ 164 odst. 2 trestního řádu).

Při vyšetřování trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud, je podle § 168 odst. 1 trestního řádu možno postupovat poněkud odlišně než v běžném vyšetřování.

Policejní orgán zde není vázán podmínkami, za nichž lze provádět výsledky svědků podle § 164 odst. 1 trestního řádu. Úměrně tomu je i stanovena delší lhůta pro skončení vyšetřování a to do šesti měsíců od zahájení trestního stíhání.

U standardního způsobu vyšetřování je policejní orgán povinen skončit vyšetřování nejpozději do :

- dvou měsíců od zahájení trestního stíhání, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce
- tří měsíců od zahájení trestního stíhání, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu (§ 167 odst. 1 trestního řádu)

Pokud není vyšetřování v těchto lhůtách skončeno, státní zástupce je oprávněn lhůtu vyšetřování prodloužit na písemnou žádost policejního orgánu, ve které zdůvodní, proč nebylo možné vyšetřování ve stanovené lhůtě skončit, jaké úkony je třeba ještě provést a po jakou dobu bude vyšetřování pokračovat (§ 167 odst. 2 trestního řádu).

Ve věcech, v nichž nebylo ve lhůtě stanovené podle odst. 1 vyšetřování skončeno, je státní zástupce povinen v rámci dozoru nejméně jednou za měsíc provést

prověrku věci, a pokud je to třeba, uložit policejnímu orgánu povinnost provést konkrétní úkony. O prověrce se píše státní zástupce záznam (§ 167 odst. 3 trestního řádu).

1.4 Předběžné projednání obžaloby

Predběžné projednání obžaloby je samostatné, fakultativní stádium řízení, v němž soud přezkoumává, zda výsledky přípravného řízení poskytují pro další soudní řízení spolehlivý podklad, zda nebylo porušeno právo obviněného na obhajobu.⁵

Jedná se o první soudní stádium řízení oproti přípravnému řízení není obligatorní, ale fakultativní. Je upraveno v § 185 a následujících trestního řádu. Podanou obžalobu předseda senátu přezkoumá a podle jejího obsahu a obsahu spisu posoudí, zda je nutno ji předběžně projednat v zasedání senátu nebo zda může nařídit o ní hlavní líčení (§ 185 odst. 1 trestního řádu). Účelem tohoto stadia je prověření, zda přípravné řízení bylo provedeno v souladu se zákonem a zda jeho výsledky odůvodňují postavení obviněného před soud (princip vzájemné kontroly činnosti orgánů trestního řízení), zabránění tomu, aby byly soudy přetíženy množstvím neodůvodněných žalob (filtrační funkce), ochrana obviněného před neodůvodněným projednáváním věci ve veřejném hlavním líčení atd. Pokud předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby, soud přezkoumává úplnost důkazního materiálu a opodstatněnost obžaloby na základě spisu. Neřeší se však otázky meritorní.

Rozhodnutí po předběžném projednání obžaloby je většinou odrazem toho, proč bylo nařízeno. Může to být zejména předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu, vrácení věci státnímu zástupci k došetření, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, přerušování trestního stíhání nebo odklony (narovnání, podmíněčné zastavení trestního stíhání). Rozhoduje-li se o vazebním trestním stíhání, rozhodne soud vždy o dalším trvání vazby.

Samosoudce obžalobu a návrh na potrestání předběžně neprojednává, přezkoumá je však z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 (§ 314c odst. 1 trestního řádu).

---

⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 480.

1.5 Hlavní líčení

Hlavní líčení je stěžejním stadiem trestního řízení, neboť se v něm rozhodují meritorní otázky, a to otázka viny a trestu, popřípadě ochranného opatření ve smyslu trestního zákona, či opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.⁶ V hlavním líčení se v nejširší míře uplatňují základní zásady trestního řízení, a to zejména pak zásada veřejnosti, bezprostřednosti, ústnosti, rovnosti účastníků, zásada kontradiktornosti, zásada vyšetřovací, zásada vyhledávací, zásada zákonnosti, zásada volného hodnocení důkazů, presumpce nevin. Hlavní líčení je stadium obligatorní. Jednotlivé fáze hlavního líčení jsou velmi podrobně upraveny trestním řádem a to v ustanovení §§ 196 – 231.

V hlavním líčení je rozhodující úloha soudu, který je nezávislý a je vázán pouze zákonem. Státní zástupce, který rozhodoval o postupu v přípravném řízení a o podání obžaloby, má postavení strany. Řízení se koná pouze o skutku, pro který bylo zahájeno a pro který byla podána obžaloba.

Zahájení hlavního líčení předchází jeho příprava (§§ 196 – 198 trestního řádu), která spočívá v doručení obžaloby a nařízení hlavního líčení. Samotné zahájení hlavního líčení spočívá ve sdělení věci, která bude projednávána, ve zjištění přítomnosti a totožnosti předvolaných a vyznaměřených osob (§ 205 odst. 1 trestního řádu). Následuje přednesení obžaloby (§ 206 odst. 1 trestního řádu). Po přednesení obžaloby může poškozený uplatnit svůj nárok na náhradu škody, která mu byla způsobena (§ 206 odst. 2 trestního řádu). O nároku na náhradu škody se však bude rozhodovat v adhezním řízení. Následuje dokazování (§ 203 odst. 1, §§ 207 - 218 trestního řádu). Dokazování je klíčovou fází hlavního líčení. Soud musí v hlavním líčení objasnit rozhodné skutečnosti svědčící jak v neprospěch, tak i ve prospěch obviněného. Hlavní líčení končí zpravidla usvědčujícím nebo zprošťujícím rozsudkem (§§ 225 – 226 trestního řádu), přicházejí však v úvahu ještě jiná rozhodnutí, jako zastavení trestního stíhání (§ 223 trestního řádu), podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání (§ 223a trestního řádu), přerušování trestního stíhání (§ 224 trestního řádu), postoupení věci jinému orgánu (§ 222 trestního řádu).

---

⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 526 s.

1.6 Opravné řízení

Opravné řízení, ať se jedná o řádné opravné řízení nebo mimořádné opravné, slouží k nápravě nesprávných a nezákonných rozhodnutí. Jeho podstata a účel spočívá v nápravě vad skutkových, právních, vad procesního postupu, tak i vad rozhodnutí samého.

Řádné opravné řízení je řízení o řádných odvolacích prostředcích, kterými jsou odvolání proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně (§ 245 a následující trestního řádu) a stížnost proti usnesení orgánu činného v trestním řízení (§ 141 a následující trestního řádu). Do opravných prostředků lze také zahrnout i odpor proti trestnímu příkazu (§ 314g a následující trestního řádu). Odpor proti trestnímu příkazu však není řádný ani mimořádný opravný prostředek. Není to opravný prostředek, který by vyvolal opravné řízení. Podáním odporu se trestní příkaz ruší a je nařízeno hlavní líčení.

Mimořádné opravné řízení je řízení o opravných prostředcích, které směřují proti rozhodnutím již pravomocným, vykonaným i nevykonaným. Je to stadium výjimečné, tedy i nutně fakultativní. Mezi mimořádné opravné prostředky patří dovolání (§§ 265 a následující trestního řádu), stížnost pro porušení zákona (může podat pouze ministr spravedlnosti u Nejvyššího soudu; § 266 a následující trestního řádu), a obnova řízení (§§ 277 a následující trestního řádu).

1.7 Vykonávací řízení

Vykonávací řízení má fakultativní povahu. Funkcí tohoto stadia trestního řízení je nucené uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení, pokud to povaha takového rozhodnutí vyžaduje (např. usnesení o zastavení trestního stíhání výkon nepředpokládá) a nebylo-li realizováno dobrovolně nebo nelze-li je realizovat dobrovolně (např. výkon rozsudku, jímž byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody).⁷ Je upraveno trestním řádem v §§ 315- 362.

---

⁷ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 529 s.

2 Osoba, proti níž se vede trestní řízení

Důležité je na úvod vysvětlit několik základních pojmů. Obviněný je označení pro osobu, proti níž se vede trestní řízení. Tato osoba je stranou trestního řízení a dle průběhu ji dále označujeme: podezřelý, obžalovaný, odsouzený.

„Důležitým subjektem a stranou trestního řízení je bezesporu osoba, proti které se vede trestní řízení a která je v průběhu řízení označována různými způsoby, jako podezřelý, obviněný, obžalovaný či odsouzený. Tato označení vyjadřují její různé postavení a práva, která jí v průběhu řízení zákon poskytuje.“⁸

Způsobilou osobou, proti které se vede řízení, může být kdokoliv. Zákon nijak neomezuje způsobilost být takovou osobou. Z toho plyne, že i osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nebo v této způsobilosti omezená může být osobou, proti které se vede trestní řízení a může tak činit samostatně všechny procesní úkony. Tato způsobilost zaniká až smrtí této osoby.

Subjektem trestního řízení jsou ty činitelé, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení, a kterým zákon (trestní řád) dává k uskutečnění tohoto vlivu určité procesní povinnosti.⁹ Subjekty trestního řízení jsou orgány činné v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce, soud a dále pak osoba, proti níž se řízení vede (obviněný), poškozený, zúčastněná osoba, osoby se samostatnými obhajovacími právy. Stejně tak můžeme za určitých splněných podmínek za subjekt považovat i obhájce, svědka či tlumočníka.

Trestní řízení se také může konat i bez přítomnosti osoby, proti které by se mohlo vést trestní řízení resp. obviněného, a to zejména před zahájením trestního stíhání, kdy ještě není známa konkrétní osoba obviněného. Nebo je-li osoba obviněného známa a jedná se o řízení proti uprchlému (§ 302 trestního řádu).

2.1 Podezřelý

Podezřelým se ve smyslu trestního řádu stává osoba, která byla zadržena policejním orgánem z důvodného podezření, že spáchala trestný čin, je u ní dán některý

---

⁸ Jelínek J. a kol. Trestní právo procesní. Nakladatelství Linde Praha, 2007, s. 201.

⁹ Císařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 85.

z důvodů vazby a nebylo proti ní dosud zahájeno trestní stíhání, a to s ohledem na § 76 trestního řádu. Podezřelý je také osoba, proti níž se vede tzv. zkrácené přípravné řízení ve smyslu § 179a a následujících trestního řádu. To znamená, že se jedná o osobu, která byla přistižena při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté, nebo ta, proti níž v průběhu prověřování trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti jinak opravňující zahájení trestního stíhání a lze předpokládat, že takovou osobu bude možno ve lhůtě stanovené trestním řádem postavit před soud.

2.2 Obviněný

Obviněným se stává podezřelá osoba až poté, co je proti ní zahájeno trestní stíhání, tedy oznámeno nebo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu.

Usnesení se doručuje obviněnému a jeho případnému obhájci do vlastních rukou. Je nutno aby výrok usnesení obsahoval popis skutku ze kterého je tato osoba obviněna, aby nemohl být zaměněn s jiným a také a zákonné označení trestného činu který je v tomto skutku spatřován.

K významné změně v postavení obviněného došlo novelou trestního řádu číslo 41/2009 Sb., která v ustanovení 178a trestního řádu zavedla institut spolupracujícího obviněného. Takto může obviněného označit státní zástupce v obžalobě v řízení zvláště závažných zločinech za současného splnění v zákoně přesně stanovených podmínek.

Zejména jde o to, aby spolupracující obviněný oznámil státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zvláště závažné trestné činnosti. Tato základní součinnost spolupracujícího obviněného může pak najít odraz v druhu a výši trestu a to například jako polehčující okolnost v ustanovení § 58 odst. 4 trestního řádu.

2.3 Obžalovaný

Po nařízení hlavního líčení se obviněný označuje jako obžalovaný (§12 odst. 8 trestního řádu) Z toho plyne, že obviněný se stává obžalovaným ve chvíli, kdy je na něho dle ustanovení § 176 trestní řádu podána obžaloba státním zástupcem a soudem je

v dané věci nařízeno hlavní líčení. „Obžalovaným se stává obviněný po nařízení hlavního líčení. Toto označení platí i v případě nařízení hlavního líčení ve zjednodušeném řízení před samosoudcem podle § 314d, i když zákonodárce takovou osobu v tomto ustanovení označuje za obviněného.“¹⁰

Obžalovaným je též označována osoba, u níž je užito mimořádného opravného prostředku, kdy soudu I. stupně je nařízeno činit nové projednání a rozhodnutí v dané věci. Pokud je věc po nařízení hlavního líčení vrácena soudem zpět k došetření státnímu zástupci, stává se obžalovaný obviněným. To samé platí i v případě stažení obžaloby státním zástupcem přestože ve věci již bylo nařízeno hlavní líčení a obžalovaný netrvá na dalším pokračování.

2.4 Odsouzený

Odsouzeným je ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci (§12 odst. 9 trestního řádu) Odsouzeným je též označována osoba, která vykonává uložený trest a dále i osoba, se kterou je vedeno řízení za účelem podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, který vykonává.

3 Základní zásady trestního řízení a obviněný

Základní zásady trestního řízení jsou pravidelně charakterizovány jako vůdčí právní ideje, které jsou v důsledku své povahy základem, na kterém je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů.“¹¹

Při pojednání o základních zásadách trestního řízení je na místě zdůraznit, že tyto zásady fakticky vycházejí z obecného práva na spravedlivý soudní proces. Spravedlivý soudní proces je základem každého právního státu a ve většině případů bývá dokonce základním lidským právem. To lze dovodit mimo jiné i z Listiny základních práv a svobod.

---

¹⁰ Jelínek J. a kol. Trestní právo procesní. Nakladatelství Linde Praha, 2007, s. 201.

¹¹ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: CODEX Bohemia, 1999, s. 44

Trestní řád v ustanovení § 2 vymezuje základní zásady trestního řízení. Znalost zásad má velký význam pro výklad trestního řádu a jeho správnou aplikaci a interpretaci.

Základní zásady trestního práva procesního lze definovat jako, zpravidla v trestním řádu výslovně či mlčky vyjádřená, především ústavně podmíněná východiska tvorby, interpretace a aplikace systému trestněprávních procesních norem.¹²

Bez znalostí základních zásad trestního řízení je velmi těžké pochopit podstatu trestního řízení. Základní zásady trestního řízení mají zásadní význam pro práci všech orgánů činných v trestním řízení. Orgány je musí znát a používat.

Ne všechny základní zásady se uplatňují ve všech stádiích trestního řízení. Je možno říci, že nejdůsledněji se většina těchto zásad uplatňuje až ve stádiu hlavního líčení v řízení před soudem. Tak např. zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10 trestního řádu) se nemůže v přípravném řízení uplatnit, protože toto je z povahy věci neveřejné. Je proto formulována výlučně pro řízení před soudem.

Z hlediska právní teorie a teorie trestního procesu by bylo možno dělit zásady na obecné, meziodvětvové a odvětvové, tedy specifické. Hranice mezi nimi však nemusí být vždy jednoznačné.

Základní zásady trestního řízení tvoří určitý jednotný celek, a že jsou vzájemně „spojeny“ to znamená, že porušení i jen jediné, má většinou za následek i porušení zásady další (např. porušení zásady veřejnosti má obvykle za následek újmu i v oblasti základních práv a svobod, zásady ústnosti apod.).

V rámci specifických zásad lze rozlišovat tyto následující zásady:

- zásady společné celému trestnímu řízení
- zásady dokazování
- zásadu zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností
- zásadu veřejnosti.

Systematicky můžeme v rámci specifickým zásad trestního procesu jmenovat následující zásady:

---

¹² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva – Trestní právo procesní. Praha: C. H. BECK, 1999, s. 71

- Zásada řádného a rychlého zákonného procesu
- Zásada přiměřenosti
- Zásada oficiality
- Zásada legality
- Zásada obžalovací
- Zásada vyhledávací
- Zásada zajištění práva na obhajobu
- Zásada presumpce nevinny
- Zásada volného hodnocení důkazů
- Zásada ústnosti a bezprostřednosti
- Zásada veřejnosti
- Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností
- Zásada rychlosti
- Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů.

3.1 Zásady společné celému trestnímu řízení

Zásady společné celému trestnímu řízení se uplatňují v průběhu celého řízení (zásada řádného a zákonného procesu, zásadu přiměřenosti, zásada rychlého procesu, zásada zajištění práva na obhajobu, které se přímo dotýkají postavení obviněného v trestním řízení.

3.1.1 Zásada řádného a zákonného procesu

Zásada řádného zákonného procesu je nejdůležitější zásadou trestního řízení, což vyplývá již z toho, že je v trestním řádu uvedena ze všech zásad jako první a jde zároveň o zásadu ústavní.¹³

Jak trestní řád stanoví v § 2 odst. 1: „Nikdo nesmí být stíhán jako obviněný jinak, než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon.“ Jedná se pojmově o

¹³ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 129.

zastřešující zásadu trestního řízení, o čemž svědčí i skutečnost, že je v zákoně řazena na prvním místě.

Pravdivé zjištění skutkového stavu, který je cílem procesu, nesmí být nikdy nadřazováno zásadě řádného zákonného procesu.

Zásada stanoví možnost stíhání pouze v případě zákonných důvodů, což garantuje nemožnost bezdůvodného stíhání občanů a také zaručuje, že do práv osob, které jsou jinak důvodně stíhány, nebude zasahováno více, než je nezbytně nutné. Tím vyjadřuje vlastně i jinou významnou zásadu – zásadu přiměřenosti. Vztah mezi těmito zásadami je vyjádřen i v jednotlivých ustanoveních trestního řádu (§ 89 odstavec 3 trestního řádu).

Součástí řádného zákonného procesu je i jeho přiměřená délka. § 2 odst. 4 trestního řádu požaduje co nejrychlejší projednání trestních věcí. Tento požadavek vyplývá z Listiny základních práv a svobod, neboť její článek 38 odst. 2 stanoví právo každého, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. To však na druhé straně nesmí být uplatňováno doslova a zejména ne na úkor řádného objasnění věci a zásady oficiality. Dalo by se říci, že jen citlivá aplikace těchto všech citovaných zásad v určitém poměru může vést k správnému, spravedlivému, ale zároveň účinnému řízení.

Zásada rychlého projednání věci je zárukou spravedlivého procesu, a tedy i řádného objasnění věci, neboť celková délka procesu negativně ovlivňuje množství a kvalitu důkazů. Trestní řád proto stanovuje řadu lhůt, z nichž nejvýznamnější jsou lhůty, upravující délku vazby.

Aby tato stěžejní zásada byla v praxi řádně uskutečňována, musí trestní řád obsahovat určitá ustanovení tomu napomáhající (jde např. o vzájemnou prověrku práce orgánů policie, státního zástupce a soudu, o dozor státního zastupitelství nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení, instituci předběžného projednání obžaloby, úprav hlavního a opravného řízení apod.).

3.1.2 Zásada přiměřenosti (zdrženlivosti) a zásada rychlého procesu

Zásada přiměřenosti úzce navazuje na zásadu řádného zákonného procesu. Zásada přiměřenosti, někdy nazývaná také zdrženlivostí, spočívá v takovém postupu orgánů činných v trestním řízení, který co nejméně zasahuje do základních práv a svobod občanů, což je výrazem humánnosti trestního řízení a úcty k lidským právům a

svobodám.¹⁴ Formulaci zásady přiměřenosti najdeme v trestním řádu v § 2 odst. 4. Zde se píše, že trestní věci se musí projednávat co nejrychleji a s plným šetřením práv a svobod (Listina základních práv a svobod). Do těchto práv je možné zasahovat jen v odůvodněných případech a vždy na základě zákona a pouze v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

Z toho vyplývá, že projevem zásady přiměřenosti je ustanovení mnoha paragrafů trestního řádu například přiměřenost při zajišťování osob a věcí důležitých pro trestní řízení nebo v současnosti stále více diskutovaná ustanovení o předpokladech a možnostech odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a jeho následném využití.

3.1.3 Zásada zajištění práva na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu osobě, proti níž se vede trestní řízení, vyžaduje požadavek, aby v trestním řízení byla zaručena plná ochrana zákonných zájmů a práv této osoby. Je výrazem snahy zabezpečit, aby v trestním řízení bylo zjištěno vše, co svědčí ve prospěch podezřelého, obviněného a obžalovaného, a aby při rozhodování bylo přihlédnuto ke všem těmto okolnostem.¹⁵

Zajištění práva na obhajobu je konkrétně obsaženo v článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod: „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“ Zásada zajištění práva na obhajobu je dále upravena v § 2 odstavec 13 trestního řádu.

Podstatou práva na obhajobu je výlučně jednostranně zaměřená činnost ve prospěch obviněného, za použití zákonných prostředků, komplementární k činnosti orgánů činných v trestním řízení, směřující k zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.¹⁶

---

¹⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007 s. 115.

¹⁵ Císařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 62.

¹⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva/Trestní právo procesní. Praha: C. H. BECK, 1999, s. 117-118

Zásada práva na obhajobu je výrazem snahy zabezpečit, aby v trestním procesu bylo zjištěno a bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, které svědčí ve prospěch obviněného.

V demokratickém státě je nezbytné, aby finanční situace neomezovala práva obviněného na obhajobu. Pokud obviněný prokáže nedostatek finančních prostředků má právo na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu. Dle § 33 odstavec 2 trestního řádu: „Obviněný, který nemá dostatečných prostředků, aby hradil náklady obhajoby, má nárok na obhajobu bezplatnou nebo na obhajobu za sníženou odměnu.“

Právem obhájce je odmítnout obhajobu obviněného, a to i bez uvedení důvodu, s výjimkou případů, kdy byl k zastupování ustanoven.

Trestní řád také stanoví, kdy obviněný musí mít obhájce (nutná obhajoba). Obviněnému se vždy i v těchto případech určí lhůta, aby si obhájce zvolil a pokud tak neučiní, soud mu jej na dobu, pokud trvají důvody nutné obhajoby, ustanoví. Obviněný musí mít vždy obhájce od okamžiku rozhodování o vzetí do vazby, dále je-li obviněný ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém zařízení. Pod případy nutné obhajoby spadají též situace, kdy je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům, jde-li o řízení proti mladistvému, proti uprchlému a také tehdy, když to soud a v přípravném řízení státní zástupce považují za nutné, vzhledem k tělesným či duševním vadám, které by mohly mít vliv na schopnost obviněného náležitě se hájit. Obviněný musí mít též obhájce již v přípravném řízení, pokud je mu sdělováno obvinění za trestný čin, jehož horní hranice sazby převyšuje pět let odnětí svobody, dále například v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému, v řízení o vydání do cizího státu nebo o předání do jiného členského státu Evropské Unie. Posledním významným případem, kdy obviněný musí mít obhájce je, koná-li se veřejné zasedání ve vykonávacím řízení.

Povinností obhájce je využívat všech prostředků, které mu zákon dovoluje ke zmírnění viny klienta. Jeho povinností je řídit se jeho pokyny, jednat čestně, svědomitě a důsledně. Zároveň využívat všechny prospěšné zákonné možnosti. Není však povinen a ani se nesmí řídit pokyny mandanta, které jsou v rozporu se zákonem.

Součástí práva na obhajobu je i právo radit se s obhájcem, právo na účast obhájce u procesních úkonů. Obviněný má též právo vyjádřit se podrobně ke všem

okolnostem, které jsou mu kladeny za vinu, má právo činit návrhy a podávat žádosti, opravné prostředky (stížnosti, odvolání a odpor proti trestnímu příkazu). Také má právo být přítomen projednávání své věci, a to nejen v hlavním líčení, ale i ve veřejném zasedání o odvolání. Při tom má vždy právo vyjádřit se ke všem okolnostem, které budou projednávány, klást dotazy svědkům a znalcům apod., dále má právo na závěrečnou řeč a také na tzv. poslední slovo.

Účastí obhájce je posilováno postavení obviněného v trestním řízení a odstraňováno jeho znevýhodnění, které spočívá v tom, že obviněný zpravidla dostatečně nezná svá práva a ustanovení o vedení trestního řízení nebo je neumí náležitě využít.¹⁷

3.2 Zásady zahájení trestního řízení

Zásady zahájení trestního řízení (zásada oficiality, zásada legality, zásada obžalovací).

3.2.1 Zásada oficiality

Zásada oficiality je ustanovena v § 2 odst. 4 trestního řádu. To znamená, že orgány činné v trestním řízení, včetně soudu, realizují úkony v trestním řízení na základě své úřední povinnosti. Platí pro všechny orgány činné v trestním řízení.

Procesní úkony jsou prováděny, pokud jsou pro to zákonné důvody. Trestní řád spojuje tuto základní zásadu trestního řízení s požadavkem co nejrychlejšího projednání trestních věcí, při plném respektování občanských práv a svobod garantované Ústavou a mezinárodními smlouvami.

Smyslem zásady je v tom, aby trestné činy nezůstaly nepotrestány a byla dodržena jednotná pravidla při jejich stíhání.

---

¹⁷ Vantuch, P. Obhajoba obviněného, Praha: C. H. Beck, 1998, s. 25 a násl.

3.2.2 Zásada legality

Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak (§2 odst. 3 trestního řádu).

Obdobně je tato povinnost stanovena zákonem číslo 283/193 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. Státní zástupce tedy musí zahájit trestní stíhání, i když se domnívá, že bude neúčelné.

Účelem zásady legality je stíhání všech zjištěných trestných činů, pokud jsou pro to splněny zákonné předpoklady. Završením a nejvýznamnějším projevem této zásady je povinnost státního zástupce podat obžalobu na obviněného u soudu (§176), respektive podat soudu návrh na potrestání dle (§ 179c odst. 2 písm. a trestního řádu).¹⁸

Existují i výjimky, kdy trestné činy nesmí být stíhány jako například: Případy, kdy státní zástupce nesmí stíhat:

- vynětí z pravomoci orgánu činných v trestním řízení (§ 10 trestního řádu)
- nepřípustnost trestního stíhání (§ 11 trestního řádu)
- a další: § 159 trestního řádu, § 163a trestního řádu, § 307 trestního řádu, §309 trestního řádu, § 314 trestního řádu

3.3 Zásady dokazovací

Mezi zásady dokazovací řadíme: zásadu vyhledávací, zásadu presumpce nevinny, zásadu ústnosti, zásadu bezprostřednosti a zásadu volného hodnocení důkazů.

3.3.1 Zásada vyhledávací

Zásada vyhledávací znamená, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny zjišťovat z úřední povinnosti všechny skutečnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného. Mají tedy za úkol vyhledávat a provádět důkazy tak, aby byl zjištěn

---

¹⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 125.

skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Ani doznání obviněného nezbavuje orgány této jejich povinnosti.

Procesním stranám je také daná možnost uplatnit při dokazování všechny své návrhy na vyhledání i provedení důkazů. Obviněný má právo činit důkazní návrhy po celou dobu trestního řízení. Takovýto návrh může policejní orgán odmítnout nepovažuje-li navrhované doplnění za nutné (§ 166 odst. 1 trestního řádu). Není-li dalších důkazních návrhů, nebo bylo-li rozhodnuto, že se další důkazy provádět nebudou, prohlásí předseda senátu dokazování za skončené (§ 216 odst. 1 trestního řádu).

Zásada vyhledávací má přispívat k naplnění rovného postavení procesních subjektů a je vyjádřena v ustanovení § 2 odstavec 5 trestního řádu společně se zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností: „Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhopvat a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.“

3.3.2 Zásada presumpce nevinny

Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen (§2 odst. trestního řádu).

Článek 40 odst. 2 Listiny vyjadřuje zásadu presumpce nevinny takto: „Každý, proti němuž se vede trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebyla jeho vina vyslovena.“

Zásadu presumpce nevinny si můžeme vyložit jako vyjádření přístupu společnosti k sociálním vztahům, vychází totiž z předpokladu, že každý občan je slušný, dokud není prokázán opak.

Z podstaty presumpce nevinny plynou z hlediska dokazování skutkového stavu věci tyto důsledky:

- v pochybnostech ve prospěch obžalovaného,
- nedokázaná vina má týž význam jako dokázaná nevinna
- povinnost orgánů činných v trestním řízení dokázat vinu
- povinnost orgánů být vůči obviněnému nestranný a nezaujatý
- požadavek přiměřenosti (zdrženlivosti)¹⁹

Článek 40 odst. 2 Listiny vyjadřuje zásadu presumpce nevinny takto: „Každý, proti němuž se vede trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebyla jeho vina vyslovena.“

Z toho plyne, že obviněnému (obžalovanému) musejí orgány činné v trestním řízení prokázat vina a to zcela nepochybně. Orgány musejí zachovávat nestrannost a nezaujatost. Dále musí být odstraněny jakékoliv pochybnosti v otázkách viny obviněného (obžalovaného). Pokud existují nějaké pochybnosti o vině, tak soud musí vynést zprošťující rozsudek.

3.3.3 Zásady ústnosti a zásada bezprostřednosti

Jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají. (§ 2 odst. 11 trestního řádu) Při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném i neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny. (§ 2 odst. 12 trestního řádu)

---

¹⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva, trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 131-133

Zásada ústnosti vyjadřuje, že soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů. Jedná se o jednu ze základních zásad většiny moderních demokratických soudních procesů.

Souvislost lze najít se zásadou bezprostřednosti. Ústní výpověď tváří v tvář znamená zároveň bezprostřední výpověď, avšak na druhé straně ústně může vypovídat i nepřímý svědek o skutečnostech, o nichž se pouze doslechl. Zde se samozřejmě o bezprostřednost projevu nejedná.

Pravidla zásady bezprostřednosti:

- nezměnitelnost složení soudu, tzn., že může rozhodovat jen ten soudce, jenž se účastnil soudního jednání od začátku do konce
- nepřerušitelnost soudního jednání²⁰

Účelem tohoto pravidla je, aby soud rozhodoval na základě dojmu z řízení před ním provedeného v čase nikoli dlouhém. V podstatě je výjimkou institut odročení soudního jednání, který je však uplatňován v praxi velmi často.

Soud musí důkazy čerpat z pramene, který je nejbližší dokazovaným skutečností - nesmí se spokojit s tzv. svědectvím z druhé ruky, jestliže je možnost vyslechnout svědka očitého.

3.3.4 Zásada volného hodnocení důkazů

Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.(§ 2 odst. 6 trestního řádu)

Z toho plyne, že nejsou stanovena zákonná pravidla, pokud jde o množství důkazů potřebných k prokázání dokazované skutečnosti a pro stanovení důkazní síly jednotlivého důkazu.

„Hodnocení věrohodnosti a pravdivosti důkazů pak představuje vlastní syntetickou část hodnocení. Na základě analýzy poznatků o pramenu důkazů, o

---

²⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2006, s. 74 -75

závažnosti skutečností vyplývajících z důkazů, o jejich souvislosti a návaznosti na jiné skutečnosti a důkazy, o jejich souladu s poznatky praxe a vědy se získává obraz skutečnosti, která je předmětem dokazování.“²¹

3.3.5 Zásada obžalovací

Zásada obžalovací především znamená, že funkce žalobce je v trestním řízení svěřena samostatnému procesnímu subjektu – žalobci. Bez návrhu žalobce nemůže být soudní řízení konáno.²²

Zásada obžalovací je projevem kontradiktornosti (dvojstrannosti) procesu, kdy představuje funkci obžalovací a doplňuje tak funkci obhajovací a rozhodovací. Je pochopitelně nezbytné, aby úkoly vyplývající z jednotlivých funkcí plnily vždy rozdílné subjekty.

Pouze na podkladě obžaloby, podané státním zástupcem, se soud může věcí zabývat, přičemž nemůže rozšiřovat obžalobu o další skutky, byť by v jednání před soudem vyšly najevo. Na druhé straně je však logické, že soud není vázán právním posouzením skutku, uvedeném v obžalobě.²³

Trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce (§ 2 odst. 8 trestního řádu).

Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce. Zásada obžalovací (akusační) ovlivňuje celkové uspořádání trestního řízení v řízení před soudem. Akusační zásada má zásadní význam i z hlediska, že oddělením obžalovací a rozhodovací funkce je posilována spravedlnost a zákonnost trestního procesu.

Státní zástupce může vzít obžalobu zpět až do doby, kdy se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě. Po zahájení hlavního líčení lze toto učinit jen se souhlasem obžalovaného. Po zpětvzetí obžaloby se věc vrací do přípravného řízení.

---

²¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva, trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 101

²² Císařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 68.

²³ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva/Trestní právo procesní. Praha: C. H. BECK, 1999, s. 117-118

Státní zástupce má povinnost účastnit se hlavního líčení. Není-li zákonem stanoveno jinak, není naproti tomu účast státního zástupce nutná při veřejném zasedání. Při neveřejném zasedání je v souladu se zásadou rovnosti vyloučena i účast státního zástupce. Návrhem státního zástupce jsou podmíněna i některá rozhodnutí soudu (např. návrh na konání řízení proti uprchlému před soudem podle § 305 trestního řádu).

Obžalovací zásada ovlivňuje zásadním způsobem charakter soudního procesu, především provádění dokazování. V případě důsledně provedené zásady obžalovací by se soud měl omezit jen na řízení sporu a rozhodování, přičemž procesní strany by měly samy vyhledávat a předkládat procesní materiál.

3.4 Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností

Zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností je často označovaná za nejdůležitější ze zásad. K jejímu naplnění směřuje celý průběh trestního řízení.

Zásada nahradila na základě novelizace trestního řádu č. 292/1993 Sb. zásadu zjištění skutečného stavu věci neboli zásadu tzv. objektivní pravdy. K další novelizaci došlo dle zákona 265/2001 Sb., upravující její vymezení, dle § 2 odstavec 5 trestního řádu: „Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v tomto zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhnout a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.“

Lze pochopitelně spekulovat o tom, co je vlastně pravda a do jaké míry ji lze uchopit např. za pomoci poznání člověka. Je možné, aby soudce při hledání pravdy o trestném činu dosahoval úplné a provždy platné pravdy nebo se jedná pouze o přibližné,

podmínečné a ne zcela přesné poznatky? Zvážíme-li soudcovy možnosti poznání trestného činu, kterými jsou stále do značné míry subjektivní výpovědi svědků a obviněných, je třeba dospět k závěru, že pravda zjištěná v trestním řízení je pravdou relativní.²⁴

„Trestní řízení je ovládáno řadou zásad, mezi nimi i zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, zásadou vyhledávací a zásadou volného hodnocení důkazů. Povinností všech orgánů činných v trestním řízení je využít všech nabízejících se důkazních prostředků k tomu, aby stupeň jistoty o průběhu skutkového děje byl co nejvyšší. Soud jistě není vázán důkazními návrhy absolutně a jeho povinností není provést všechny navržené důkazy, ale právě ty, jež vedou ke zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Soud je oprávněn v rámci svého nezávislého rozhodování dospět k závěru, že další dokazování není v projednávané věci nezbytné, neporuší-li tímto závěrem zásady trestního řízení, resp. spravedlivého procesu vůbec. V odůvodnění každého rozhodnutí ovšem musí být skutkový děj co nejpřesněji popsán a přesvědčivě vyložen. Podle ustanovení § 125 trestního řádu musí soud v rozsudku stručně vyložit, které skutečnosti vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují.

Z odůvodnění musí být patrné, jak se soud vypořádal s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu.“²⁵

3.5 Zásada veřejnosti

Ústava ČR (článek 96 odst. 2), Listina základních práv a svobod (článek 38 odst. 2) a trestní řád (§ 2 odst. 10) vyslovují tuto zásadu pro jednání před soudy. Ačkoli se jedná o ústavněprávně zakotvenou zásadu, která má velký význam pro zákonnost a spravedlivost procesu, existují z ní určité výjimky. Rozsudek však musí být za každých okolností vyhlášen vždy veřejně. Zásada veřejnosti je pro obviněného určitou zárukou, že budou dodržena všechna jeho práva a soud bude rozhodovat nestranně.

---

²⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva, trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 147

²⁵ usnesení Ústavního soudu II. ÚS 213/2000

4 Postavení obviněného v trestním řízení

Postavení obviněného jako osoby, proti které se vede trestní řízení, je složité.

Tato osoba je v trestním procesu:

- a) procesní stranou,
- b) důkazním prostředkem, zejména svou výpovědí,
- c) předmětem výkonu rozhodnutí.²⁶

Ad a) Procesní stranou je osoba, proti které se trestní řízení vede, má rovné postavení jako státní zástupce a řadu práv. Nerovnost postavení můžeme spatřovat pouze v vazby u obviněného. Způsobilost být osobou, proti které se je vedeno trestní řízení není v trestním řádu nijak omezena. Způsobilost zaniká smrtí.

Ad b) Důkazním prostředkem osoby, proti které se vede trestní řízení, je její výpověď. Povinností orgánů činných v trestním řízení je tuto osobu vyslechnout ať se jedná o osobu v jakémkoliv stádiu trestního řízení (podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený). Výpověď obviněného je důkazním prostředkem obhajoby obviněného a to, i pokud se obviněný ke skutku dozná, nebo naopak jeho spáchání popírá. Výpověď by měla být jedním ne však jediným důkazním prostředkem. Orgány činné v trestním řízení mají ze zákona povinnost zjistit skutkový stav, o němž nejsou další důvodné pochybnosti.

Ad c) Předmětem výkonu rozhodnutí policejního orgánu nebo státního zástupce (kdy může být rozhodnuto formou usnesení nebo opatření) je osoba (obviněný) proti které se trestní řízení vede.

4.1 Postavení obviněného v přípravném řízení

Obviněný ve fázi přípravného řízení po zahájení trestního stíhání není stranou řízení (menší rozsah práv nežli v řízení před soudem). Práva obviněného jsou uvedena v § 33 trestního řádu. Asi nejvýznamnějším právem obviněného je právo na obhajobu.

---

²⁶ Císařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 171.

4.1.1 Právo na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu je zakotvena v ustanovení § 2 odst. 13 trestního řádu. Ústavněprávně je vyjádřena v čl. 40 odst. 3 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb. (dále jen Listina základních práv a svobod) a lze ji dovodit i z čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Smyslem této zásady je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede. Z této zásady vyplývá povinnost orgánů činných v trestním řízení objasnit mimo okolností svědčících v neprospěch i všechny okolnosti svědčící ve prospěch obviněného. Právo na obhajobu je důležitým předpokladem zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a vydání zákonného a spravedlivého rozhodnutí.

Podle § 2 odst. 13 trestního řádu, ve kterém se hovoří o právu na obhajobu osoby, proti níž se řízení vede, má toto právo nejen obviněný, obžalovaný a odsouzený, ale i podezřelý. Podle ustanovení § 158 odst. 4 trestního řádu má při podání vysvětlení každý právo na právní pomoc advokáta, tedy i podezřelý, který podává vysvětlení.

Mezi instituty, které zajišťují právo na obhajobu, patří zejména nárok na obhajobu bezplatnou, nebo na obhajobu za sníženou odměnu (§ 33 odst. 2 trestního řádu). Povinnost všech orgánů činných v trestním řízení je obviněného o jeho právech poučit a umožnit jejich uplatnění (§ 33 odst. 3 trestního řádu), nutná obhajoba (§ 36, 36a trestního řádu) ve spojení s institutem ustanoveného obhájce (§ 38-40a trestního řádu), jakož i institut zvoleného obhájce (§ 37, 37a trestního řádu).

Porušení zásady práva na obhajobu je sankcionováno neúčinností těch procesních úkonů, které byly touto vadou stíženy.

4.1.2 Nutná obhajoba

Důvody nutné obhajoby jsou upraveny v ustanovení § 36 trestního řádu. Shrnuje případy, kdy obviněný musí mít obhájce, a to i tehdy, kdyby zastoupení výslovně odmítal. Zákon v těchto případech vzhledem k určitým přesně stanoveným okolnostem považuje obhajobu obhájcem za tak důležitou, že rozhodnutí o ní nenechává na úvaze obviněného.

Obviněný musí mít obhájce už v přípravném řízení:

- je-li ve vazbě,
- je-li ve výkonu trestu odnětí svobody,
- je-li na pozorování ve zdravotnickém ústavu,
- je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům,
- je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- jde-li o řízení proti mladistvému,
- jde-li o řízení proti uprchlému (§ 36 odst. 1 trestního řádu).

Probíhá-li přípravné řízení proti obviněnému ve více samostatných věcech, musí mít obhájce ve všech těchto věcech. Obhájce zvolený nebo ustanovený v jedné trestní věci není však bez dalšího oprávněn vykonávat obhajobu i v jiné trestní věci téhož obviněného.

Obviněný musí mít obhájce tehdy, považuje-li to v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit (§ 36 odst. 2 trestního řádu). Důvodem může být i značná právní, skutková a důkazní složitost věci. Dále i to, že obviněný nezná český jazyk.

Koná-li se řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, musí mít obviněný obhájce již v přípravném řízení (§ 36 odst. 3 trestního řádu).

V přípravném řízení může dojít ke stanovení chybné právní kvalifikace a trestní stíhání je zahájeno pro trestný čin, u něhož zákon nepředpokládá nutnou obhajobu, ač šlo o trestný čin nutnou obhajobu zakládající, přičemž obviněný si obhájce nezvolil. V takovém případě jde o vadu přípravného řízení, která je důvodem pro vrácení věci

státnímu zástupci k došetření podle § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu (například rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci sp. zn.5To 70/2002 ze dne 22. 4.2002).

Hlavním důvodem pro vrácení věci k došetření je skutečnost, že obviněnému byla výrazným způsobem krácena práva na obhajobu, která vyplývají z institutu nutné obhajoby a není tak zajištěno správné objasnění věci.

Mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen zákon o soudnictví ve věcech mládeže) nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných nebo neopakovatelných, a to pouze s tou výjimkou, že by nebylo možno provedení úkonu odložit a obhájce mladistvého o něm vyrozumět. I proti vůli mladistvého mají možnost zvolit mu obhájce příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, manžel, druh i zúčastněná osoba, pokud nezvolil mladistvému obviněnému obhájce zákonný zástupce nebo si jej mladistvý nezvolil na plnou moc sám, přičemž jeho volba obhájce má před ostatními přednost.

4.1.3 Zvolený obhájce

Pravidla zvolení obhájce jsou obsažena v ustanovení § 37 trestního řádu. Neužije-li obviněný práva zvolit si obhájce a nezvolí-li mu ho ani jeho zákonný zástupce, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, jakož i zúčastněná osoba (§ 37 odst. 1 trestního řádu).

Obviněný si zvolí obhájce tím, že s obhájcem uzavře smlouvu o poskytování právních služeb. V souvislosti s tím mu obviněný udělí plnou moc, kterou se pak obhájce prokazuje v řízení. Osoby, které jsou oprávněny zvolit obviněnému obhájce, činí tak vlastním jménem a na vlastní náklady.

Příbuzní v pokolení přímém jsou osoby, které pocházejí jedna od druhé. Sourozenci jsou osoby, jejichž nejbližší společný předek je alespoň jeden z rodičů. Osvojitelem je ten, kdo podle zákona osvojil jiného. Osvojenec je ten, kdo byl podle zákona osvojen jiným.

Manželé jsou ti, kteří podle zákona uzavřeli manželství, a toto manželství dosud trvá. Za poměr druha a družky se považuje poměr obdobný poměru manželskému. Zákon dává právo zvolit obviněnému obhájce i zúčastněné osobě. Tato osoba tak činí ve vlastním zájmu, neboť je zpravidla přímo zainteresována na výsledku trestního řízení proti obviněnému. Zúčastněná osoba je ten, komu byla věc zabrána nebo podle návrhu má být zabrána, není-li v řízení současně obviněným.

Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, mohou tak učinit tyto osoby i proti jeho vůli. Ke zvolení obhájce dojde tím, že některá z uvedených osob uzavře s advokátem smlouvu o poskytování právních služeb.

Za obhájce je možno zvolit kteréhokoli advokáta. Nebylo-li zmocnění obhájce při jeho zvolení vymezeno jinak, zaniká při skončení trestního stíhání. I když zmocnění takto zaniklo, je obhájce oprávněn podat za obžalovaného ještě dovolání a zúčastnit se řízení o dovolání u Nejvyššího soudu, dále podat žádost o milost a o odklad výkonu trestu.

Smlouva o poskytování právních služeb může však zaniknout a v důsledku toho nebude nadále zvolený obhájce vykonávat obhajobu i v těchto případech:

- a) odvolání plné moci obviněným (může odvolat kdykoliv)
- b) výpověď plné moci obhájcem
- c) dohoda o zrušení plné moci
- d) smrt obviněného
- e) smrt obhájce
- f) zproštění od obhajoby při určení obhájce Českou advokátní komorou

V případě jiných důvodů, které brání výkonu obhajoby, je povinností obhájce, který vykonává advokacii samostatně podle § 27 AZ, ustanovit bez odkladu, nejpozději však do jednoho měsíce, kdy taková překážka vznikla, jiného advokáta po dohodě s ním svým zástupcem, a klienty o tom bezodkladně písemně vyrozumět. Poruší-li obhájce tuto svou povinnost, ustanoví zástupce Česká advokátní komora.

Jakmile si obviněný zvolí nového obhájce místo původního obhájce ustanoveného nebo zvoleného jinou oprávněnou osobou, zanikají oprávnění dřívějšího obhájce. Obviněný si může kdykoliv zvolit jiného obhájce i místo obhájce, kterého si zvolil sám. Mimo to má obviněný možnost zvolit si dalšího obhájce, kdy oba obhájci vykonávají nadále obhajobu obviněného společně.

Advokát je podle § 19 AZ povinen vždy poskytnutí právních služeb odmítnout, pokud:

a) v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá

b) osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby žádá, poskytl již v téže věci nebo věci související právní služby advokát, s nímž vykonává advokacii ve sdružení nebo společnosti

c) by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit

d) projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká

e) zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta nebo osoby advokátovi blízké

Jestliže advokát dodatečně zjistí skutečnosti uvedené v písm. a) až e), je povinen od smlouvy o poskytování služeb odstoupit, popřípadě požádat Českou advokátní komoru o určení jiného advokáta.

Právo odstoupit od smlouvy má advokát tehdy, jestliže dojde k narušení nezbytné důvěry mezi ním a obviněným nebo neposkytuje-li obviněný potřebnou součinnost nebo nesložil-li obviněný přiměřenou zálohu na odměnu za poskytování právních služeb, ačkoliv byl o to advokátem požádán.

Pokud se advokát nedohodne s obviněným jinak nebo neučiní-li obviněný jiné opatření, je advokát povinen po dobu 15 dnů ode dne, kdy odstoupil od smlouvy o poskytování právních služeb, činit veškeré neodkladné úkony tak, aby obviněný neutrpěl na svých právech nebo oprávněných zájmech újmu.

Pokud obviněný oznámí změnu obhájce tak, aby obhájce mohl být o úkonu vyrozuměn v zákonem stanovené lhůtě, orgán činný v trestním řízení ode dne doručení takového oznámení vyrozumívá nově zvoleného obhájce.

V opačném případě je obhájce předtím ustanovený nebo zvolený, pokud není z obhajování vyloučen, povinen obhajobu vykonávat do doby, než ji osobně převezme později zvolený obhájce.

Pokud nový obhájce převezme tímto způsobem obhajobu v řízení, ve kterém je již obhájce činný, je třeba vycházet z toho, že v plném rozsahu vstupuje do jeho práv a plynule na výkon předchozí obhajoby navazuje.

Obviněný má právo zvolit si dva nebo více obhájců. Pokud orgánu činnému v trestním řízení neoznámí, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, určí jej v přípravném řízení státní zástupce.

Obhájce může být z obhajování vyloučen pro některý z důvodů uvedených v § 37a trestního řádu. Předseda senátu v přípravném řízení soudce rozhodne i bez návrhu o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování

a) z důvodů uvedených v §35 odst. 2 nebo 3, nebo

b) jestliže se obhájce opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn.

Samostatným důvodem vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce je též případ, kdy obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují (§ 37a odst. 2 trestního řádu). Musí jít o případ, kdy si zájmy dvou nebo více spoluobviněných skutečně odporují, nikoli o případ, kdy taková kolize může nastat.

Dle § 37a odst. 2 trestního řádu je zakázáno obhájci, který byl z tohoto důvodu vyloučen z obhajování, pokračovat v obhajobě kteréhokoli z dříve obhajovaných obviněných. Důvodem je riziko, že jeden ze spoluobviněných by mohl být postupem obhájce neoprávněně zvýhodněn, nebo naopak znevýhodněn, v důsledku čehož by došlo k porušení principu rovnosti před zákonem.

4.1.4 Ustanovený obhájce

Jestliže obviněný nemá obhájce v případě, kdy ho musí mít, určí se mu lhůta ke zvolení obhájce. Pokud v této lhůtě nebude obhájce zvolen, bude mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven. (§ 38 odst. 1 trestního řádu)

Lhůta ke zvolení obhájce je tzv. lhůtou soudcovskou, kterou může orgán činný v trestním řízení, jenž ji stanovil, podle okolností i prodloužit. Délka lhůty se stanoví s přihlédnutím k povaze a okolnostem případu tak, aby na jedné straně byla dána skutečná možnost k volbě obhájce a nebyl ohrožen účel nutné obhajoby a na druhé straně nedocházelo k zbytečným průtahům v trestním řízení.

Provedení vyšetřovacího úkonu, který lze odložit, v době, kdy obviněný ještě neměl obhájce, ač byly dány důvody nutné obhajoby, je porušením práva obviněného na obhajobu. Takovéto provedení vyšetřovacího úkonu je považováno za závažnou vadu přípravného řízení ve smyslu § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu. V případě, že nebyla odstraněna, může soud vrátit věc státnímu zástupci k došetření, jestliže je navrhováno obhajobou opakování takových úkonů.

S výjimkou bezplatné obhajoby je obviněný povinen hradit náklady zastoupení. Jestliže nebyla obviněnému dána možnost si obhájce zvolit, není povinen nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem.

Obhájce, který byl obviněnému ustanoven, má nárok vůči státu na odměnu a náhradu hotových výdajů podle advokátního tarifu. O výši rozhoduje na návrh obhájce orgán činný v trestním řízení, který vedl řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat skončila, a to bez zbytečného odkladu, nejpozději do dvou měsíců od podání návrhu. Je-li obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla obhájce společný.

Zájmy obviněných v trestním řízení si odporují např. tehdy, když spoluobvinění svalují vinu jeden na druhého nebo když jeden ze spoluobviněných usvědčuje druhého, který vinu popírá. Společné obhajobě několika obviněných nebrání nepodstatné a právně bezvýznamné rozpory ve výpovědích společně hájených obviněných, které nejsou projevem odporujících si zájmů obviněných v trestním řízení.

V případě, že byl ustanoven společný obhájce několika obviněným a teprve v průběhu řízení se ukáže, že si jejich zájmy odporují, musí být obhájce povinnosti obhajování zproštěn a každému z obviněných, jejichž zájmy si odporují, musí být ustanoven nový obhájce.

Obhájce ustanoví, a pominou-li důvody nutné obhajoby, ustanovení zruší v přípravném řízení soudce (§ 39 odst. 1 trestního řádu). Ustanovení obhájce se děje z podnětu toho orgánu činného v trestním řízení, u něhož důvod nutné obhajoby vyšel najevo. Obhájce se ustanovuje opatřením.

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny zkoumat, zda důvody nutné obhajoby trvají. Jakmile důvody nutné obhajoby pominou, podá orgán činný v trestním řízení podnět ke zrušení ustanovení obhájce a v přípravném řízení soudce opatřením zruší ustanovení obhájce.

Dojde-li ke spojení věcí ke společnému projednání a rozhodnutí a obviněnému byl v každé z těchto věcí ustanoven obhájce, zruší v přípravném řízení soudce ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni později. Došlo-li k ustanovení obhájců současně, zruší ustanovení těch obhájců, kteří byli ustanoveni v řízení o méně závažném trestném činu. (§ 39 odst. 2 trestního řádu). Zákon zde upravuje postup soudu v případě, že byly spojeny věci téhož pachatele, jemuž bylo v původně samostatných trestních řízeních ustanoveno více obhájců. Méně závažným trestným činem se rozumí čin mírněji trestný při porovnání trestních sazeb stanovených za činy, pro které je obviněný stíhán.

V případě, kdy dojde ke spojení věcí, v nichž v jedné byl obhájce ustanoven a v druhé byl zvolen, je rozhodující stanovisko obviněného. Pokud se obviněný nevyjádří, zruší soudce ustanovení obhájce, který byl ustanoven. Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů může být obhájce na svou žádost nebo na žádost obviněného povinnosti obhajování zproštěn a místo něho ustanoven obhájce jiný. Povinnosti obhajování zprostí v přípravném řízení soudce. (§ 40 trestního řádu).

Odmítnutí obhajoby advokátem, který byl ustanoven obhájcem obviněného, z toho důvodu, že není specialistou v oboru trestního práva, je nepřípustné a je považováno za kárné provinění. Za důležitý nebude považován důvod, že obviněný

neposkytuje potřebnou součinnost, neboť to by bylo v rozporu se smyslem nutné obhajoby.

Jestliže soudce žádosti o zproštění od nutné obhajoby vyhoví, ustanoví neprodleně jiného obhájce. V tomto případě se obviněnému neposkytuje lhůta na zvolení obhájce. Tím není dotčeno právo obviněného zvolit si místo obhájce, který mu byl ustanoven, obhájce jiného. Z důvodů uvedených v § 37a odst. 1 nebo 2 trestního řádu (tyto důvody jsou popsány v kapitole "Zvolený obhájce") nebo nevykonává-li ustanovený obhájce delší dobu obhajobu, pak rozhodne soudce v přípravném řízení o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování. O zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování lze rozhodnout na návrh nebo i bez návrhu, tedy z úřední povinnosti. Před rozhodnutím umožní obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili.

4.1.5 Další práva související s právem na obhajobu

V trestním řádu jsou práva obviněného vyjádřena v ustanovení § 33 odst. 1, obviněný má právo:

1. Vyjadřovat se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat.

Obviněný by měl být orgány činnými v trestním řízení o tomto právu poučen, mělo by mu být sděleno, pro jaké jednání je obviněn, aby věděl, čeho přesně se dopustil a k čemu se má vyjadřovat poté co mu bylo oznámeno usnesení o zahájení trestního stíhání. Obviněný po poučení může odmítnout vypovídat, přičemž nemůže být k výpovědi žádným způsobem nucen. Pokud obviněný k věci vypovídá, nechává se, aby se sám souvisle k věci vyjádřil, po jeho skončení mu mohou být kladeny doplňující otázky či otázky za účelem objasnění nejasností a rozporů. Někdy se také stane, že obviněný sám nevypovídá a odpovídá pouze na kladené dotazy. V případě, že má obviněný zvoleného či ustanoveného obhájce, může tento také klást otázky, ale až po skončení výpovědi obviněného, obhájce nemá právo do jeho výpovědi jakýmkoli způsobem zasahovat. Obviněný má na základě předvolání povinnost dostavit se k výslechu, i když následně nebude k věci vypovídat. Obviněný je při provádění výslechu nezastupitelný, nemůže být zastoupen ani svým obhájcem.

2. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky.

Uvedené právo je zaručováno i v ustanovení § 92 odst. 2 trestního řádu, obviněnému musí být dána možnost se k obvinění podrobně vyjádřit, zejména souvisle vylíčit skutečnosti, které jsou předmětem obvinění, uvést okolnosti, které obvinění zeslabují nebo vyvracejí, a nabídnout o nich důkazy. Uvedené má obviněný právo realizovat ve svém mateřském jazyce, případně v jiném jazyce, o kterém prohlásí, že jej ovládá. Obviněný se může k jednotlivým důkazům nejen vyjádřit, ale může důkazy i vyhledat a navrhnout jejich provedení. Důkazy a další okolnosti své obhajoby může obviněný navrhnout v průběhu celého řízení. Stejně tak může uplatnit toto své právo i při provádění úkonu prostudování spisového materiálu při skončení vyšetřování. Při tomto úkonu je obviněný policejním orgánem dotazován, zda nemá návrhy na doplnění vyšetřování. Obviněný může podávat návrhy nejen na doplnění či provedení důkazů ale i návrhy na rozhodnutí ve věci, kdy nejčastěji se jedná o návrh na zastavení či přerušování trestního stíhání. Dále může obviněný uplatnit i další žádosti, například o přezkoumání postupu policejního orgánu či o propuštění z vazby, kdy žádosti jsou adresované státnímu zástupci. Obviněný má dále právo podávat opravné prostředky a to jak proti rozhodnutí policejního orgánu, tak i proti rozhodnutí státního zástupce a soudu, může využít opravných prostředků řádných (stížnost, odvolání, odpor) nebo mimořádných (dovolání, podnět ke stížnosti pro porušení zákona, návrh na obnovu řízení). Lze říci, že podáním opravného prostředku se obviněný domáhá toho, aby byla učiněna náprava vydaného rozhodnutí, s kterým obviněný nesouhlasí.

3. Má právo radit se s obhájcem i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku.

Obviněný i jeho obhájce má právo nahlížet do spisů, dělat si z nich poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů či jeho částí. Uvedené právo mu může být dle ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu odepřeno, zejména pokud by mohlo dojít k zmaření či ohrožení výsledků přípravného řízení. To však neplatí poté, co byl obviněný vyrozuměn o možnosti prostudovat spis. Na základě žádosti obviněného státní zástupce přezkoumává odůvodněnost odepření nahlédnutí do spisu policejním orgánem. Případně

rozhodnutí státního zástupce o odepření nahlédnutí do spisu nepodléhá dalšímu přezkoumání.

Obviněný i obhájce mají právo na konci vyšetřování prostudovat trestní spis a činit návrhy na doplnění vyšetřování. O tomto úkonu musí být vyrozuměni v zákonné lhůtě a to nejméně tři dny předem. Při prostudování spisu jim musí být předložen celý kompletní trestní spis včetně příloh a dále mají právo, aby jim na prostudování předmětného spisu byla poskytnuta přiměřená doba.

4. Může žádat, aby byl vyslýchán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení (§ 165 trestního řádu).

Obviněný má právo, pokud to policejní orgán připustí, být přítomen vyšetřovacím úkonům. Jeho obhájce má oprávnění být přítomen vyšetřovacím úkonům již od zahájení trestního stíhání, zejména jedná-li se o výpověď svědka. Obhájce i obviněný mají právo klást vyslýcháným osobám otázky, ale až poté, co jsou k tomuto vyzvání vyslýchající osobou. Podle § 165 odst. 3 trestního řádu povinnost sdělit dobu a místo konání vyšetřovacího úkonu obhájci je policejnímu orgánu uložena pouze v případech, kdy mu obhájce oznámí, že se chce vyšetřovacích úkonů účastnit.²⁷

5. Je-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby. Jejich rozpravě nesmí být nikdo přítomen, stejně tak nemůže být jejich rozprava jakýmkoli způsobem zaznamenávána.

6. Přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce.

Podle §158a trestního řádu, ten, proti němuž se trestní řízení vede a poškozený mají právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána žádnou lhůtou. Žádost je nutno státnímu zástupci ihned předložit a ten ji musí neprodleně vyřídit. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn. Žádost o odstranění průtahu v řízení nebo závad v postupu státního zástupce vyřizuje státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství.

Všechna výše uvedená práva může obviněný uplatňovat i tehdy, je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena

---

²⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2004, sp. zn. II. ÚS 626/2002.

V případech, kdy obviněný nemá dostatek prostředků, má dle ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu nárok na bezplatnou obhajobu či na obhajobu za sníženou odměnu. Za obviněného poté hradí náklady stát.

Úprava práv obviněného v trestním řádu navazuje na úpravu obsaženou v Ústavě České republiky Listině základních práv a svobod tvořící nedílnou součást ústavy a také na Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (článek 14.odst.3) a Evropskou úmluvu o lidských právech a základních svobodách (článek 6 odst. 3).

Jedná se například o právo být neprodleně v jazyce, kterému rozumí, seznámen o povaze a důvodech obvinění, právo mít dostatek času a možnosti k přípravě své obhajoby, právo být souzen bez zbytečného odkladu, za své přítomnosti, mít možnost se obhajovat sám nebo prostřednictvím obhájce, právo výslechu a právo dát vyslyšet svědky, právo na pomoc tlumočníka, apod.

Účelem obhajoby je ochrana zájmů obviněného v tom smyslu, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo vinu zmírňují. Tím přispívá obhajoba ke správnému objasnění a rozhodnutí věci tak, aby nebyl obviněnému přičítán čin, který nespáchal, a v případě, že trestný čin spáchal, aby nebyl potrestán přísněji, než odpovídá jeho vině.²⁸

Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede a směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy ČR). Stát proto musí zajistit takové podmínky, aby uvedené principy bylo možné realizovat cestou příslušných procesních záruk postavení obhájce i obviněného.

4.1.6 Povinnosti obviněného

Je nutné si také uvědomit, že obviněný má v trestním řízení vedle svých práv také určité povinnosti. Prostřednictvím těchto povinností je zajišťováno, aby nedocházelo k narušení řádného provedení různých procesních úkonů ale i důkazů, u

---

²⁸ Císařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 168.

nichž je přítomnost obviněného nutná. V některých případech se obviněný musí dokonce podrobit i určitým omezením, která mohou zásadním způsobem zasahovat i do jeho základních práv a svobod. Jedná se o případy, kdy je nutné zajistit obviněného pro účely trestního řízení i prostřednictvím zásahů státního donucení ze strany orgánů činných v trestním řízení. Jedná se o následující zákonné zajišťovací prostředky - předvolání, předvedení, pořádková pokuta, zadržení, příkaz k zatčení a vazba. Je nutné zdůraznit, že se nejedná o trestněprávní sankce. Obviněný má povinnost uvedené prostředky strpět a podrobit se jejich výkonu.

4.2 Postavení obviněného (obžalovaného) v rámci předběžného projednání obžaloby

Předběžné projednání obžaloby je samostatné fakultativní procesní stadium, které následuje po přípravném řízení skončeném podáním obžaloby. Koná se zásadně v neveřejném zasedání. Považuje-li to předseda senátu za potřebné, nařídí veřejné zasedání. Účelem tohoto řízení není řešit otázku viny, ale hodnotit výsledky přípravného řízení z hlediska, aby věc byla dostatečně připravena na projednání v hlavním líčení. Dokazování se v rámci předběžného projednání obžaloby tedy zpravidla neprovádí, jelikož k hodnocení výsledků přípravného řízení dochází na základě spisu.

K usnadnění rozhodnutí může soud jen vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení. Jejich účelem však není dokazovat skutkový stav věci, ale pouze zajistit, aby soud mohl žalobu předběžně projednat nebo ve věci nařídít hlavní líčení, aniž by pak byly nutné procesní úkony vedoucí k protahování řízení. Pokud dochází k výslechu obviněného, nemá být proto zaměřen k podstatě obvinění²⁹. Důkazy je možné provádět jen za účelem zjištění předpokladů pro rozhodnutí, tedy zda obžaloba může být přijata či nikoli. Nelze je tedy provádět k odstranění nedostatků a vad přípravného řízení. Jelikož se přezkoumání obžaloby provádí na základě spisu, lze důkazy provádět čtením protokolů a jiných písemností, obviněného, svědky, znalce nelze tedy vyslýchat³⁰.

---

²⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 398.

³⁰ Císařová, D., Fenyk, J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Linde, 2004, s. 455.

4.3 Postavení obviněného (obžalovaného) v hlavním líčení

Hlavní líčení je těžištěm dokazování, které by mělo být prováděno v nejširším a nejkompaktnějším rozsahu. Na rozdíl od předchozích stadií trestního řízení, zde dokazování spočívá především v provádění a hodnocení důkazů vyhledaných a procesně zajištěných (shromážděných) již v přípravním řízení, a to zejména z hlediska, zda byl spáchán trestný čin a zda obviněný je pachatelem.³¹

Děje se tak za aktivní součinnosti stran. Státní zástupce zde provádí důkazy podporující obžalobu a obhájce nebo obviněný, využije-li svého práva uvedeného v § 180 odst. 3 věta druhá trestního řádu, důkazy svědčící ve prospěch obhajoby. Soud pak může z vlastní iniciativy nebo na návrhy stran dokazování doplnit, a to nejen důkazy opatřenými v přípravném řízení, ale i důkazy novými, které dosud provedeny nebyly. Všechny tyto rysy plynou ze zásady obžalovací a zejména z principu kontradiktornosti projednávání věci v hlavním líčení. Předseda senátu je oprávněn žádat státního zástupce (policejní orgán) o opatření důkazů podporujících obžalobu a státní zástupce je povinen mu vyhovět (§ 180 odst. 2 věta druhá, § 183 odst. 1 trestního řádu).

Jak plyne z § 203 odst. 1 trestního řádu, dokazování v hlavním líčení provádí předseda senátu. Provedením jednotlivého důkazu nebo úkonu může pověřit člena senátu, anebo může jeho provedení uložit státnímu zástupci za podmínek § 180 odst. 3 trestního řádu, tedy v případě jeho procesní pasivity. Tím není dotčeno právo státního zástupce, obžalovaného a jeho zástupce žádat o provedení důkazu podle § 215 odst. 2 trestního řádu.

Zásadně tak lze rozlišovat provádění důkazů soudem (předsedou senátu nebo na jeho žádost pověřeným členem senátu), státním zástupcem na jeho žádost, státním zástupcem, kterému je provedení důkazu uloženo soudem, nebo stranou obhajoby na vlastní žádost. Obžaloba má za cíl přednést důkazy o správnosti svého přesvědčení vyjádřeného v podané obžalobě, tedy přesvědčit soud o důvodnosti postavení obžalovaného před soud a o jeho vině. Strana obhajoby má za cíl zmírnit nebo vyvrátit tvrzení státního zástupce, a to buď prokázáním nevěrohodnosti či neprůkaznosti důkazů obžaloby nebo předložením svých vlastních důkazů. Je otázkou, kdy, v kterém okamžiku hlavního líčení, může strana požádat o provedení důkazů. Státní zástupce

---

³¹ Císařová, D., Fenyk, J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Linde, 2004, s. 320

může svůj návrh zahrnout do samotné obžaloby, kde vedle navrhovaných důkazů (směřujících k prokázání skutkového stavu věci v kvalitě předpokládané § 2 odst. 5) uvede konkrétní důkazy, které bude sám chtít provést (důkazy podporující obžalobu). Okruh takových důkazů může být odlišný, ve většině případů se však bude shodovat. Žádost o provedení důkazů může být podána také při zahájení dokazování v hlavním líčení. Obdobně obhájce může žádat soud o provedení určitých důkazů ještě před zahájením hlavního líčení přípisem adresovaným soudu nebo později při hlavním líčení jako strany obžaloby.

Jedním z nejspornějších bodů v této oblasti dokazování je problém, jak objektivně určit, který důkaz podporuje obžalobu. Přitom odpověď na tuto otázku podmiňuje možnost použití postupu soudu dle § 203 odst. 1 trestního řádu. Pokud je svědek slyšen v přípravném řízení (bez ohledu na formu zachycení jeho výpovědi), může si soud a státní zástupce učinit představu o tom, v čí prospěch bude pravděpodobně svědčit. Tento přístup však v sobě zahrnuje určité nebezpečí v podobě nutnosti předběžného zhodnocení obsahu každého takového důkazu. Často je tak důkaz hodnocen ještě předtím, než je procesně bezchybně proveden. Odpověď na otázku, zda důkaz skutečně svědčí ve prospěch obžaloby nesmí v žádném případě ovlivnit soud při hodnocení obsahu důkazu získaného v průběhu dokazování.³²

Úkolem soudu v rámci dokazování při hlavním líčení je provést důkazy opatřené v přípravném řízení nebo důkazy další, ať již navržené v obžalobě nebo stranami, anebo opatřené z vlastní iniciativy soudu či stran, tyto důkazy zhodnotit, a to způsobem, který pro jednotlivé důkazy stanoví obecná (§ 89 až §118) i zvláštní (§ 207 až § 218) ustanovení trestního řádu. Důkazy soud hodnotí nezávisle, bez ohledu na to, jak byly hodnoceny v přípravném řízení (uplatnění zásady volného hodnocení důkazů).³³

Okruh zjišťovaných okolností je zásadně určen předmětem a rozsahem dokazování. Není povinností soudu připustit provedení všech důkazů, které byly opatřeny v přípravném řízení. Jak plyne ze zásady bezprostřednosti, soud může rozhodnout pouze na základě těch důkazů, které byly v hlavním líčení provedeny. Pokud tedy nejsou provedeny v hlavním líčení některé důkazy opatřené v předběžném řízení, soud nesmí k takovým důkazům přihlížet.

---

³² Vaněček, P. K provádění důkazů v hlavním líčení. Trestní právo, 2004, č. 1., s. 8.

³³ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 1587.

Dokazování v hlavním líčení může být oproti přípravnému řízení užší (např. státní zástupce nepodal obžalobu pro všechny skutky, pro které bylo zahájeno trestní stíhání) nebo naopak širší (v hlavním líčení se vyskytne potřeba provést nově vyhledané důkazy).

4.3.1 Práva obviněného (obžalovaného) v hlavním líčení

Hlavní líčení je nejzásadnějším stádiem řízení před soudem, v němž má obžalovaný nejvíce prostoru pro uplatnění svých práv.

4.3.1.1 Doručení obžaloby, přítomnost u hlavního líčení

Je-li ve věci nařízeno hlavní líčení, musí být obžaloba doručena obviněnému do vlastních rukou. V praxi bývá obžalovanému společně s obžalobou zasíláno i předvolání k hlavnímu líčení, stejně tak i jeho obhájci, pokud tohoto má. Uvedené by mělo být doručeno ve lhůtě nejpozději pěti pracovních dnů před konáním hlavního líčení za účelem řádné přípravy. Obžalovaný je při doručení obžaloby také současně soudem vyzván, aby soudu případně sdělil návrhy na provedení dalších důkazů v hlavním líčení či uvedl okolnosti, které mají být dokázány. Uvedenou lhůtu lze zkrátit v případě obžalovaného jen s jeho souhlasem, kdy prohlásí, že k líčení se dostaví a o jeho provedení výslovně žádá.

Obžalovaný má právo účastnit se hlavního líčení a být přítomen všem úkonům, aby mohl řádně uplatnit svoji obhajobu, zejména svoji výpověď. Bez přítomnosti obžalovaného lze hlavní líčení konat nebo v něm pokračovat jen výjimečně za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 202 odst. 2 až 4 trestního řádu: soud má za to, že trestní věc lze spolehlivě rozhodnout a bude také dosaženo účelu trestního, obžaloba byla obžalovanému řádně doručena a obžalovaný byl včas a řádně k hlavnímu líčení předvolán, k žalovanému skutku byl obžalovaný již některým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut, bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obviněný byl upozorněn na možnost prostudování spisu a učinění návrhů na doplnění vyšetřování, obžalovaný nesmí být ve vazbě ani ve výkonu trestu odnětí svobody, nesmí jít o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let.

Je-li obžalovaný ve vazbě nebo ve výkonu trestu a výslovně požádá, aby se hlavní líčení konalo bez jeho přítomnosti, lze hlavní líčení takto vést, kdy obhajoba obviněného bude plně uskutečňována prostřednictvím jeho obhájce.

4.3.1.2 Dokazování a obhajoba

V hlavním líčení je obžalovaný opětovně seznámen s tím, co je mu kladeno za vinu přednesením obžaloby státním zástupcem, tímto aktem dochází k vymezení předmětu hlavního líčení. Státní zástupce je povinen při hlavním líčení dokázat vinu obžalovaného, za tímto účelem provádí důkazy.

Důležitost postavení státního zástupce v trestním řízení lze spatřovat i v Nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2008, vedeného pod sp. zn. II. ÚS 2014/2007, kdy uvádí, že odsouzení pachatele trestné činnosti je v souladu s čl. 80 Ústavy České republiky primárně věcí státního zastupitelství. Je to tedy státní zastupitelství, kdo nese odpovědnost za to, aby soudu předložená trestní věc byla podložena procesně použitelnými důkazy potřebnými k rozhodnutí o vině a trestu v souladu s podanou obžalobou. Obecné soudy se proto nikdy nesmějí stavět do pozice pomocníka veřejné žaloby usilujícího rovněž o odsouzení.

Stejně jako obviněný v přípravném řízení má i obžalovaný v hlavním líčení v rámci práva na obhajobu právo vyjadřovat se k důkazům, tyto vyhledat, předložit je a navrhnout jejich provedení a se souhlasem předsedy senátu i tyto provést. Výpověď obžalovaného v hlavním líčení je také důkazem, obžalovaný musí být vždy před jeho zahájením poučen o svých právech a k výpovědi nesmí být žádným způsobem nucen. Obžalovanému stejně jako obviněnému je dána možnost souvislého vyjádření, až poté jsou mu kladeny otázky za účelem doplnění výpovědi či odstranění rozporů a nesrovnalostí. Otázky mohou být obžalovanému kladeny soudem, státním zástupcem i obhájcem.

Obžalovaný se ve své výpovědi může ke skutku, který je mu kladen za vinu, doznat nebo jej může popírat, kdy se snaží uvádět takové skutečnosti, které by mohly vést k případnému zproštění obžaloby a to tak, že: zpochybňuje, že se stal skutek, pro nějž je stíhán, zpochybňuje, že skutek, který je v žalobním návrhu, je trestným činem, uvádí, že nebylo prokázáno, že by skutek v žalobním návrhu spáchal on, uvádí, že není pro svoji nepřítomnost trestně odpovědný, případně zanikla trestnost činu.

V praxi se obžalovaný nejčastěji hájí tím, že on žalovaný skutek nespáchal, že tohoto se dopustila jiná osoba. Mohou nastat i případy, kdy se v přípravném řízení obviněný k činu nedoznal a toto učinil až při hlavním líčení nebo naopak, že své doznání z přípravného řízení při hlavním líčení odvolal. V některých případech, kdy obžalovaný své doznání odvolal, na vysvětlení uvádí, že byl k doznání donucen.

Může nastat i případ, že během řízení je obžalovaný pro rušení pořádku ze soudní síně na dobu nezbytně nutnou vykázán. Po jeho návratu mu musí soud sdělit, co bylo projednáno za jeho nepřítomnosti v souladu s ustanovením § 204 odst. 2 trestního řádu. Uvedené mu musí být sděleno z toho důvodu, že obžalovaný má právo se ke každému provedenému důkazu následně vyjádřit.

Pokud obžalovaný uvede v řízení před soudem nové okolnosti či důkazy, které doposud neuvedl, nemohou být tyto soudem zamítnuty a to vzhledem k tomu, že obviněný i obžalovaný mají právo hájit se takovým způsobem, jaký uznají za vhodný. To znamená, že důležité okolnosti může obviněný uvést při své výpovědi v přípravném řízení před policejním orgánem, stejně tak i při svém výslechu konaném v hlavním líčení či v závěrečné řeči nebo i při posledním slovu.

Výslech obžalovaného je jako jeden z důkazů prováděných před soudem prováděn jako první, což je zaručováno trestním řádem, další pořadí důkazů již trestní řád neupravuje a je určeno předsedou senátu. Výslech obžalovaného při hlavním líčení je projevem zásady ústnosti, z této existuje ve třech případech výjimka, kdy se pouze přečte protokol o dřívější výpovědi obžalovaného. Jedná se o řízení v nepřítomnosti obžalovaného, dále odmítne-li obžalovaný vypovídat a při výskytu značných rozporů mezi jeho dřívější výpovědí a výpovědí při hlavním líčení.

Obžalovaný případně i jeho obhájce mají dále právo klást otázky každé osobě, která je během hlavního líčení vyslýchána. Může se jednat například o spoluobžalovaného, svědka, znalce, poškozené či zúčastněné osoby. Otázkami se mohou ptát na skutečnosti, které jsou z pohledu obžalovaného či jeho obhájce důležité pro obhajobu. Obžalovaný i obhájce také mají právo soudu navrhnout předvolání konkrétního svědka a požadovat, aby mohli provést jeho výslech.

4.3.1.3 Závěrečná řeč a poslední slovo

Obžalovaný má na konci hlavního líčení právo na závěrečnou řeč, kterou zaujímá stanovisko k obžalobě i k provedeným důkazům. Závěrečná řeč je v trestním řádu upravena v ustanovení § 216, k této dochází, není-li již dalšího důkazního návrhu nebo bylo-li rozhodnuto, že další důkazy se již nebudou provádět. Obžalovaný či jeho obhájce má právo pronést svoji závěrečnou řeč jako poslední, jako první ji pronáší státní zástupce, po něm poškozený a zúčastněná osoba. Jde o významné právo obhajoby, obžalovaný uvádí skutečnosti ve svůj prospěch. V případech, kdy má obžalovaný obhájce, tak závěrečnou řeč pronést nemusí, tuto za něj pronese obhájce.

Právě obhájce bude ve své závěrečné řeči shrnovat výsledky dokazování při hlavním líčení, poukáže na skutkovou a právní stránku předmětu řízení a přednese závěrečný návrh. Protože celou závěrečnou řeč pronáší obhájce jménem obžalovaného a po poradě s ním, je v praxi nejčastější, že se obžalovaný po udělení slova ztotožní se závěrečnou řečí svého obhájce.³⁴

Obžalovaný ve své závěrečné řeči může projevit lítost nad spáchaným trestným činem, případně se vyjádřit zda nahradí způsobenou škodu. V některých případech může soud na základě pronesené závěrečné řeči rozhodnout, že je nutné provést doplnění dokazování a v hlavním líčení pokračovat. Po doplnění dokazování se vždy opětovně pronáší závěrečné řeči.

V souladu s ustanovením § 217 trestního řádu je po skončení závěrečných řečí a před odchodem k závěrečné poradě uděleno předsedou senátu obžalovanému poslední slovo. Během jeho pronášení se již obžalovanému nesmějí klást otázky. K přerušení závěrečné řeči a posledního slova může dojít a to předsedou senátu pouze v případech, kdy by jejich pronášení zjevně vybočovalo z rámce projednávané věci, nebo působilo urážlivě či rušivě. Poslední slovo může obžalovaný pronášet vždy, není podstatné, zda pronesl či nepronesl závěrečnou řeč. Obsah posledního slova není upraven zákonem, nejčastěji se v něm obžalovaný vyjadřuje ke svým osobním poměrům, ke svému životu, ale i k vině a trestu.

---

³⁴ Vantuch P. Obhajoba obviněného. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 241.

4.4 Postavení obviněného (obžalovaného) v řízení o opravných prostředcích

Právo podávat opravné prostředky proti rozhodnutím policejního orgánu, státního zástupce či soudu, je významným prostředkem obhajoby, ať již se jedná o podání opravných prostředků řádných (stížnost do usnesení, odvolání do rozsudku, odpor proti trestnímu příkazu), či mimořádných (dovolání, návrh na obnovu řízení). V opravném řízení se zejména uplatňuje zásada presumpce nevinu, zákaz změny k horšímu, ústnosti a bezprostřednosti, dobrodiní záležitějšího v souvislosti, devolutivní a suspenzivní účinek. V dalších oddílech bude pojednáno o právu obžalovaného podat odvolání.

4.4.1 Řádné opravné prostředky

Opravné řízení, ať už řádné nebo mimořádné, slouží k nápravě nesprávných a nezákonných rozhodnutí. Jeho podstata a účel spočívá nápravě vad skutkových (error in facto), právních (error in iure), vad procesního postupu (error in procedendo) jakož i vad rozhodnutí samého (error in iudicando). V opravném řízení se též uplatňuje řada základních zásad trestního řízení. V první řadě jde o základní zásady obecné, a to zásada oficiality, právo na obhajobu, presumpce nevinu, zásada veřejnosti, zásada ústnosti a bezprostřednosti, a dále o zvláštní principy, a to revizní princip (aplikuje se u stížností, ale oslabuje se, jsou tendence omezit nezbytnou míru přezkumu), apelační princip (aplikuje se u odvolání, naopak se posiluje na úkor principu kasačního), kasační princip (aplikuje se u dovolání), princip suspenzivního účinku (odkladný, zejména u řádných opravných prostředků, u mimořádných zcela výjimečně), princip devolutivního účinku (rozhoduje nadřízený orgán), princip beneficium cohaesionis (§ 261 trestního řádu; „ve prospěch spoluobžalovaných“), princip zákazu reformationis in peius, princip zákazu tzv. dvojího ohrožení (státní zástupce nepoužije řádný opravný prostředek v neprospěch osoby, jež už nemůže použít mimořádný opravný prostředek).

odvolání proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně (§ 245 a následující Řádné opravné řízení je řízení o řádných odvolacích prostředcích, kterými jsou trestního řádu) a stížnost proti usnesení orgánu činného v trestním řízení (§ 141 a následující trestního řádu). Do opravných prostředků lze zahrnout i odpor proti

trestnímu příkazu (§ 314g a následující trestního řádu). Odpor proti trestním příkazům však není řádný ani mimořádný opravný prostředek. Není to opravný prostředek, který by vyvolal opravné řízení. Podáním odporu se trestní příkaz ruší a je nařízeno hlavní líčení.

4.4.1.1 Odvolání

Odvolání je řádným opravným prostředkem, který může být podán proti každému rozsudku soudu prvního stupně (tedy nikoliv proti rozsudku soudu odvolacího).

Odvolání může podat státní zástupce, obžalovaný (příp. jeho obhájce), poškozený či zúčastněná osoba. Státní zástupce může odvoláním napadnout celý rozsudek (a to jak v neprospěch, tak i ve prospěch obžalovaného), obžalovaný jen ty části rozsudku, které se ho dotýkají. Poškozený může podat odvolání pouze proti výroku o náhradě škody, zúčastněná osoba proti rozhodnutí o zabrání věci. Kromě toho mohou odvolání ve prospěch obžalovaného podat i jeho příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh, ovšem pouze tehdy, pokud obviněný výslovně neprohlásí, že si nepřeje, aby si tyto osoby odvolání podávaly. Těmto osobám se rozsudek nedoručuje, o jeho existenci se tedy musejí dovědět jinak, nejčastěji od samotného obviněného. Lhůta k podání odvolání jim běží od okamžiku, kdy byl rozsudek doručen obviněnému.

K podání odvolání stanovuje zákon lhůtu osmi dnů. Tato lhůta počíná běžet okamžikem doručení písemného vyhotovení rozsudku osobě, která má právo odvolání podat. Není nutné, aby odvolání bylo v této lhůtě doručeno soudu, stačí, pokud je odvolání třeba i poslední den lhůty podáno k odeslání na poštu (rozhodující je tedy poštovní razítko). Včas podané odvolání má odkladný účinek, to znamená, že rozsudek nenabude právní moci a není možné jej vykonat (to znamená, není např. možné nutit obžalovaného, aby zahájil výkon trestu).

Odvolání musí být adresováno soudu, proti jehož rozsudku odvolání směřuje. Tento soud pak celou věc k vyřízení odvolání postoupí nadřízenému soudu.

Každý, kdo má právo podat proti rozsudku odvolání, má rovněž možnost se tohoto práva vzdát, pokud s rozsudkem souhlasí. Může tak učinit již do protokolu před

soudem při vyhlášení rozsudku. Pokud se oprávněná osoba práva odvolání vzdá, nemůže již odvolání podat i kdyby svůj názor na rozsudek změnila. Obdobně může být odvolání, které již bylo podáno, vzato zpět.

V odvolání musí být jasně formulováno, v čem je spatřována nesprávnost napadeného rozsudku, zda je odvoláním napadán celý rozsudek nebo jen některý z jeho výroků, či zda je namítán nesprávný způsob řízení, které vedlo k vydání rozsudku.

Pokud bylo odvolání podáno pouze ve prospěch obžalovaného, nemůže odvolací soud změnit rozsudek soudu prvního stupně k tíži obžalovaného, a to ani tehdy, pokud by sám zjistil, že soud prvního stupně obžalovaného neoprávněně zvýhodnil.

4.4.1.2 Stížnost

Stížnost je řádným opravným prostředkem proti usnesení, které bylo vydáno prvostupňovým orgánem trestního řízení (soudem, státním zástupcem, policejním orgánem). Na rozdíl od odvolání nelze podat stížnost proti každému usnesení, ale jen proti těm usnesením, u nichž to trestní řád připouští. Rovněž ne každá stížnost má odkladný účinek, ten opět musí být přiznán zákonem (Např. proti rozhodnutí o vzetí do vazby si může obviněný podat stížnost, která nemá odkladný účinek. Pokud by ho měla, musel by být obviněný až do rozhodnutí nadřízeného soudu propuštěn na svobodu, což by bylo v příkrém rozporu se samotným účelem vazby).

K podání stížnosti zákon stanoví pouze třídní lhůtu. Tato lhůta navíc začíná běžet již od okamžiku, kdy bylo usnesení oznámeno osobě, jíž se usnesení týká. To znamená, že když je usnesení vyhlášeno v přítomnosti takové osoby, začíná lhůta ke stížnosti běžet okamžitě přesto, že usnesení není ještě vyhotoveno písemně.

Stížnost proti usnesení mohou podat jen ty osoby, které k tomu zákon výslovně opravňuje. Pokud tento okruh osob není v trestním řádu o konkrétním usnesení vymezen, platí, že stížnost může podat každá osoba, které se usnesení dotýká nebo která dala k vydání usnesení podnět. Usnesení soudu může navíc napadnout i státní zástupce. Oprávněné osoby se stejně jako v případě odvolání mohou stížnosti vzdát nebo již podanou stížnost vzít zpět.

4.4.1.3 Odpor

Odpor je řádným opravným prostředkem proti trestnímu příkazu. Odpor mohou podat jen obviněný (nebo jeho obhájce) a státní zástupce, nikoliv poškozený. Ve prospěch obviněného mohou odpor podat též osoby oprávněné podat v jeho prospěch odvolání, tedy příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Těmto osobám se ale trestní příkaz nedoručuje, o jeho existenci se tedy musejí dovědět jinak, nejčastěji od samotného obviněného. Lhůta k podání odporu jim běží od okamžiku, kdy byl trestní příkaz doručen obviněnému. Odpor na rozdíl od odvolání nemusí být zdůvodněn, na druhou stranu je dobré odůvodnění uvést, aby soud mohl opatřit případné další důkazy, které by mohly mít na nové rozhodnutí vliv.

Podání odporu na rozdíl od odvolání a stížnosti nemá devolutivní účinky, tzn. věc se nepodstupuje nadřízenému soudu. Podáním odporu se vydaný trestní příkaz bez dalšího ruší a soud nařídí ve věci hlavní líčení, při němž bude rozhodnuto rozsudkem, nenastanou-li důvody pro vydání jiného rozhodnutí. Rozsudek v hlavním líčení přitom může být pro obžalovaného příznivější, ale i nepříznivější. Odpor se stejně jako odvolání podává ve lhůtě osmi dnů od doručení písemného trestního příkazu.

4.4.2 Mimořádné opravné prostředky

Mimořádné opravné řízení je řízení o opravných prostředcích, které směřují proti rozhodnutím již pravomocným, vykonaným i nevykonaným. Je to stadium výjimečné, tedy i nutně fakultativní. Mezi mimořádné opravné prostředky patří dovolání (§ 265 a následující trestního řádu), stížnost pro porušení zákona (může podat pouze ministr spravedlnosti u Nejvyššího soudu; § 266 a následující), a obnova řízení (§ 277 a následující trestního řádu).

4.4.2.1 Dovolání

Lze podat jen proti rozhodnutí soudu ve věci samé a jen v případě, že ve věci rozhodoval i soud druhého stupně (tzn., že ve věci již dříve bylo podáno odvolání nebo stížnost). Trestní řád přesně vymezuje, proti kterým rozhodnutím a z jakých důvodů lze dovolání podat. Dovolání může podat jen nejvyšší státní zástupce nebo obžalovaný, který ovšem vždy musí být zastoupen obhájcem. Dovolání se podává u soudu, který

rozhodoval ve věci v prvním stupni, a to nejpozději ve lhůtě dvou měsíců ode dne doručení rozhodnutí, proti kterému dovolání směřuje. O dovolání pak rozhoduje Nejvyšší soud České republiky.

4.4.2.2 Stížnost pro porušení zákona

Může podat ministr spravedlnosti, a to proti jakémukoliv pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo vydáno na základě vadného postupu řízení. Trestní řád však vymezuje důvody, pro které lze stížnost pro porušení zákona podat. O stížnosti pro porušení zákona rozhoduje Nejvyšší soud České republiky, odsouzený musí být v řízení zastoupen obhájcem. Pokud nejvyšší soud dospěje k závěru, že zákon byl porušen ve prospěch obviněného, nemůže v novém řízení dojít ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného.

4.4.2.3 Obnova řízení

Může povolit ten soud, který v původní věci rozhodoval v prvním stupni nebo takový soud, který by rozhodoval o obžalobě, pokud trestní řízení skončilo ještě před podáním obžaloby. Návrh na povolení obnovy může podat státní zástupce, odsouzený a osoby, které mohou podle zákona podat za obžalovaného odvolání. Obnovu řízení lze povolit jen tehdy, pokud vyjdou najevo nové skutečnosti nebo důkazy, které v době původního rozhodování nebyly k dispozici a které mohou vést k jinému rozhodnutí. Návrh na povolení obnovy může být podán ve prospěch i v neprospěch odsouzeného. Pokud soud obnovu řízení povolí, zruší napadené rozhodnutí a v trestním řízení se pokračuje tam, kde původně skončilo.

4.5 Postavení obviněného (odsouzeného) ve vykonávacím řízení

Smyslem vykonávacího řízení je uskutečnění obsahu rozhodnutí vydaného příslušným orgánem činným v trestním řízení v souladu se zákonem. Předmětem výkonu rozhodnutí jsou tresty, trestní opatření, výchovná či ochranná opatření, upravené jednak v zákoně č. 140/1961 Sb., (trestní zákon) ve znění pozdějších předpisů

respektive v zákoně č. 40/2009 Sb., (trestní zákoník) jednak v zákoně č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Výkon rozhodnutí je obecně vykonáván tím orgánem činným v trestním řízení, který rozhodnutí vydal. V řízení před soudem rozhodnutí senátu vykonává nebo jeho výkon zajišťuje předseda senátu a rozhodnutí samosoudce vykonává či jeho výkon zajišťuje sám samosoudce. O výkonu trestu či ochranném opatření rozhoduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni.

4.5.1 Podmínky výkonu rozhodnutí

Výkon jednotlivých rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení je limitován především příslušnou hmotněprávní a procesní úpravou, která stanoví podmínky pro vydání určitého rozhodnutí a vymezuje jeho obsah, jenž je pak konkretizován ve výroku učiněného orgánem činným v trestním řízení.³⁵

Aby mohl být učiněn výkon rozhodnutí, musí být splněny dvě podmínky:

- právní existence rozhodnutí – rozhodnutí bylo vydané příslušným orgánem činným v trestním řízení a nebylo zrušeno na základě podání opravných prostředků,
- vykonatelnost rozhodnutí – zákon umožňuje učinit obsah výkonu rozhodnutí, předpokladem vykonatelnosti rozhodnutí je jeho právní moc, uvedené je platné pro rozsudek; v případě usnesení je toto vykonatelné, i když není v právní moci za předpokladu, že proti tomuto je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek.

4.5.2 Práva odsouzeného ve vykonávacím řízení

V tomto stádiu řízení je právo odsouzeného na obhajobu zajištěno tím, že odsouzený musí mít obhájce v případech uvedených v ustanovení § 36a odst. 1 trestního řádu (je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním

---

³⁵ Císařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 726.

úkonům omezena, je-li ve vazbě, nebo jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit).

Proti rozhodnutím vydaných ve vykonávacím řízení má odsouzený zpravidla právo podat si opravný prostředek.

Ve vykonávacím řízení při výkonu trestů nelze uplatňovat zásadu presumpce neviny, neboť výkon rozhodnutí nastává až v okamžiku, kdy příslušné rozhodnutí nabylo právní moci, tedy v okamžiku, kdy již bylo možné uplatnit opravné prostředky a v případě jejich podání o nich bylo rozhodnuto. Naopak uplatnění presumpce neviny přichází v úvahu v případě výkonu vazby.

Z uvedeného vyplývá, že zásah do práv a svobod odsouzeného lze učinit jen na základě a v mezích zákona, čímž je splňována zásada řádného zákonného procesu.

Závěr

Právní úprava postavení obviněného v trestním řízení doznala v průběhu posledních let několika změn, které prohlubují význam tohoto institutu v návaznosti na základní úpravu vyplývající jak z vnitrostátních norem (Listina základních práv a svobod jakožto součást Ústavy České Republiky) tak z norem mezinárodního práva (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod).

Jednalo se zejména o novelu trestního řádu číslo 265/2001 Sb. která nabyla účinnosti 1. ledna 2002. Tato novela přinesla změnu koncepce (kontradiktornost řízení) trestního procesu a významně posílila pozici obviněného jako procesní strany. Došlo také k preciznější úpravě základních zásad trestního řízení a jednotlivých stadií trestního řízení (přípravné řízení a řízení před soudem).

K dalšímu posílení postavení obviněného v trestním řízení došlo novelou trestního řádu číslo 41/2009 Sb., která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2010.

Jsem si vědom, že do postavení obviněného se člověk může dostat snadno. Neznamená to, že se dopustil trestného činu, ale přesto je tato situace značně nepříjemná. Většina veřejnosti má poměrně malé znalosti právních předpisů a to se týká i postavení obviněného v trestním řízení. Naproti tomu u recidivistů je znalost právních předpisů na daleko vyšší úrovni.

Na jednu stranu chápu, že pozice obviněného musí být v právním státě dostatečně ošetřena. Z laického pohledu je ovšem otázkou zda oproti například poškozeným nejsou práva obviněného respektive obžalovaného nepřiměřeně rozsáhlá.

Ve své práci jsem se snažil o bližší postihu problematiky postavení obviněného v trestním řízení. Doufám, že se mi to alespoň částečně podařilo.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje:

1. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 80-7179-572-8
2. Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, ISBN 80-7179-612-3
3. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck 1999, ISBN 80-7179-216-0
4. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Linde, 2007, ISBN 978-80-7201-658-7
5. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-572-8
6. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2006, ISBN 80-7201-594-X
7. Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: CODEX Bohemia, 1999, ISBN 80-85963-89-2
8. Vantuch, P. Obhajoba obviněného, Praha: C. H. Beck, 1998, ISBN 80-7179-165-2
9. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva, trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-678-6
10. Císařová, D., Fenyk, J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Linde, 2004, ISBN 80-7201-463-3
11. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. Díl. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, ISBN 80-7179-405-8

Prameny:

1. Zákon číslo 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
3. Ústavní zákon číslo 1/1993 Sb., Ústava České republiky
4. Usnesení předsednictva ČNR číslo 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Judikatura:

1. Usnesení Ústavního soudu II. ÚS 213/2000
2. Usnesení Ústavního soudu II. ÚS 626/2002

Elektronické zdroje:

1. www.iuridictum.cz
2. www.portal.justice.cz

ABSTRAKT

IRAL, P.: *Postavení obviněného v trestním řízení: Bakalářská práce.*

České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. s. 61.

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Klíčová slova: obviněný, trestní řízení, stádia trestního řízení, zásady trestního řízení, právo na obhajobu, uplatnění práv obviněného

Práce se věnuje vymezení postavení obviněného v trestním řízení jako osoby, proti které se řízení vede, vymezení jednotlivých stádií a zásad trestního řízení. Práce objasňuje postavení obviněného v jednotlivých stádiích trestního řízení s vymezením jeho práv (zejména práva na obhajobu).

ABSTRACT

IRAL, P.: *Position of accused person in Criminal Proceedings*: Bc. Thesis. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 61 pages. Supervisor: JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Keywords: accused person, criminal procedure, phases of criminal procedure, benefit of counsel, demand of an accused person's

The Bc. Thesis definition Position of a accused person in Criminal proceedings as a person, against whom the proceedings is being conducted, a definition of particular phases and principles of the criminal procedure. This thesis clarification of a position of an accused person within particular phases of the criminal procedure with a determination of his/her rights (namely demand the benefit of counsel).